

A DÖNTÉSHOZATAL KISZERVEZÉSE

- NEMZETKÖZI SZERVEZETEK VS. NEMZETI SZUVERÉNEK -

2020. július 10.

A DÖNTÉSHOZATAL KISZERVEZÉSE

- NEMZETKÖZI SZERVEZETEK VS. NEMZETI SZUVERÉNEK -

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	2
1. A szuverenitás „kiszervezésének” eredete és alapjai	6
1.1. A jog, az intézmények és a morál szembeállítása a gyarló emberekkel.....	8
1.2. A nemzetközi jog, mint szuverén Kelsen gondolkodásában	9
1.3. Popper és a nyílt társadalom.....	10
1.4. Habermas és az univerzális morális elvek	12
2. Világszervezetek, utópiák a XX. és a XXI. században	14
2.1. Általános problémafelvetés	14
2.2. A globális alkotmány és a jurisztokrácia tartalma	16
2.3. A globális jurisztokrácia	17
2.4. A „globális alkotmányjog” háttere: emberi vágyakból emberi jogok	18
2.5. Globális alkotmány nemzetközi szervezetek tollából	21
2.6. Az Európa Tanács szerepe a közös európai alkotmánymodell kialakításában.....	26
3. Az Európai Unió hatalmi túlterjeszkedései és a tagállami szuverenitás	28
3.1. Az Európai Unió különleges volta, és az ebből fakadó bizonytalanságok	28
3.2. Az Európai Bizottság	31
3.3. Az Európai Parlament	36
4. A nemzetközi bíróságok megerősödése, jurisztokrácia és annak kritikái	38
4.1. Az Európai Unió Bírósága	38
4.2. Emberi Jogok Európai Bírósága	42
5. A „nemzeti jurisztokrácia” és az alkotmánybírói aktivizmus	46
5.1. A hatalommegosztás elvének felborítása	47
5.2. A bíróságok törvénytől elszakadó jogértelmezése.....	49
5.3. A perlési politizálás.....	51
5.4. A „láthatatlan alkotmány” problematikája	52
6. Összegzés	54
Irodalomjegyzék:	56

Vezetői összefoglaló

Az Alapjogokért Központ kutatásaiban évek óta visszatérő téma a szuverenitás, az állami főhatalom terjedelmével, korlátaival és annak gyakorlásával kapcsolatos kérdések. A politika- és jogtudomány területén korunk egyik legizgalmasabb és egyben legfontosabb témájának „A kinél van a hatalom?” dilemmáját, tehát a szuverenitás modernkori megosztását, struktúráját tekintjük, miközben nemzeti és konzervatív elkötelezettségű szervezetként jó ideje aggódva számolunk be a szuverenitáscsorbítás, azaz a döntéshozatal demokratikusan választott szervektől történő kiszervezésére tett folyamatos kísérletekről. Alapvető feladatunknak tekintettük, hogy 2020-ban helyzetjelentést készítsünk ezekről a jelenségekről.

Kutatásunk során megvizsgáltuk ennek a „kiszervezési projektnek” a döntő állomásait. Visszatekintve, ma már egyértelműen látszik, hogy ezek a típusú folyamatok – bár szellemi gyökereik messzire nyúlnak vissza - a II. világháború után gyorsultak fel. A szörnyű világégések felelőseiként nem az embertelen ideológiákat, hanem általában a nemzetállamokat azonosították, és az emberi jogok érvényesítése, az örök béke eljövételének zálogát az európai szuperállam, esetleg egy globális világkormányzás létrehozásában látták.

A nemes elképzelések azonban mára többszörösen is zátonyra futottak: a nemzetek egyenlősége helyett immár egyenesen nemzetek lebontásának ideje, a demokratikus hatalomgyakorlás helyett egy globalista-liberális elit befolyásnövekedésének évtizedei, a választott képviselők felelős döntéshozatala helyett technokrata bürokraták és jurisztokratikus hálózatok kora köszöntött be. Ezeket a folyamatokat csak elősegítette a szupranacionális szervezetek burjánzása, azok hatásköreinek folyamatos bővítése a nemzetállamok kárára, illetve a transznacionális vállalatok minden korábbinál nagyobb mértéket meghaladó megerősödése. Az emberi hatalomgyakorlás helyébe eközben az intézményeket, illetve egy sajátos morális felsőbbrendűséget igyekeztek állítani. Az intézmények mögött ugyanakkor természetesen szintén emberek, ideológiák, érdekek és célok állnak, egy globális-liberális elit értékrendszere és hatalmi törekvései.

Ezen elképzelések mögött komoly ideológiai muníció is állt. A XX. század egyik legnagyobb tekintélyre szert tett jogásza, Hans Kelsen a szuverenitás helyett a nemzetközi jog, a nemzetállamok helyett egy világállam, az egyes országok jogrendje helyett a mindent „leuraló” nemzetközi jogi szabályozás győzelmét hirdette, és – ma már tiszteletre méltó őszinteséggel – azért is dolgozott. Karl Popper, a nyílt társadalom víziójának atyja az intézményi egyensúlyok dogmájában, illetve a kis lépésekben végzett „társadalom-mérnökösködésben” rakta le a mai szuverenitáscsorbító világliberalizmus alapjait. Sőt, Popper szembeállította egymással a demokratákat, illetve a patriótákat, és a mai, kizárólagosságra törekvő liberalizmus előfutáraként egyetlen járható útként a nyílt társadalmat jelölte meg. A mai globalista világrend receptjének harmadik hozzávalóját Jürgen Habermas német gondolkodó szállította, mégpedig az univerzális erkölcsi iránymutatások formájában, amelyeket a nemzetközi civilszervezetek formálnának, az állampolgárok széles tömegei helyett. Habermas a mai bevándorláspártiak előfutáraként a nemzetek feloldását, a sokféleséget, illetve a világpolgárságot jelöli meg elérendő célként. Bár kortársként már az Európai Unió működésére és fejlődésére is számos javaslatot tett, azokból jól látszik, hogy még az általa elképzelt európai állampolgári közösség józan döntéseiben sem hisz, ehelyett egy elitkonstrukciót ajánl megoldásként.

Fentiekből következően szükségesnek láttuk a XX. századtól megjelenő világszervezetek, illetve az ezek kapcsán táplált utópiák áttekintését is. Ennek kapcsán részletesen vizsgáltuk azt a folyamatot, amelynek eredményeként az emberi jogok – indokolt – védelméből, bizonyos általános fogalmak értelmezési monopóliumát felhasználva, liberális dogmatikus tanokat tettek kötelezővé az egyes nemzetállamok számára. Mindez tehát az univerzális morális sztenderdek hegemoniáját, illetve ennek paravánja mögött bizonyos liberális elitcsoportok nemzetközi uralmát vonta maga után. Ezek a hálózatok pedig arra használták fel kiépített, jurisztokratikus hatalmukat, hogy emberi jogot alkossanak bizonyos emberi igényekből, erősen ideologikus alapon. Velük törvényszerű módon kerültek szembe azok a szereplők, akik a nemzetek hagyományos identitását és az alapjogok eddigi rendszerét védenék a „kiszervezési” törekvésekkel szemben.

Az említett ideologikus célok érvényesítését, a „globális alkotmány” megvalósítását pedig egyebek mellett a jurisztokrácia térnyerése és hatalomgyakorlása segíti. A bírói hatalmi ág

ugyanis az elmúlt évtizedekben egyértelműen törekedett – részben sikerrel – a törvényhozói hatalmi ág jogköreinek, illetve azok egy szeletének „kiszervezésére”. A jurisztokrácia alapvetően kétféleképpen érvényesíti érdekeit. Egyszerre beszélhetünk globális jurisztokráciáról, amely a strasbourgi emberi jogi bíróság gyakorlatától a nemzetközi jog „alkotmányjogiasításán”, valamint a globális alkotmánytanácsadó szervezetek megerősödésén keresztül egészen a nemzeti döntéshozó intézmények elfoglalásáig terjed. A térfoglalás jellemzői pedig az univerzalizmus erősítése, az értelmezési monopóliumok kialakítása, a politikai hatalomgyakorlás átvétele különböző NGO-k és a médiaelit segítségével, a demokratikus legitimitáció helyére lépő nemzetközi morál, valamint – a liberálisoktól meglepő módon – egy új tekintély, a „szakértő” kiemelése. Ebben a folyamatban kulcsszerepe van a bírácoknak, ugyanis, ahogy a téma egyik kutatója, Stone Sweet fogalmaz: „amennyiben a bírók az ítélet meghozatala során egyszerűen csak a saját politikai véleményüket juttatják érvényre, akkor sokat kell tudnunk a bírácoknak a politikai nézeteiről, de keveset magukról a törvényekről” (Stone Sweet 2000, 27).

A globális „emberijogi imperializmus” (szintén Pokol Béla kifejezése) egy döntő fontosságú intézménye az Egyesült Nemzetek Szervezete. Az ENSZ-ben, amely testületben az elmúlt években egy furcsa, a nyugati liberális és az arab államok közötti, migrációs koalíció is létrejött, komoly „kiszervezési gyakorlattá” vált az úgynevezett puha jogi dokumentumok elfogadása, amelyek kézen-közön aztán mégiscsak kötelezővé válnak az azokat nem támogató országokra nézve is. Ennek legutóbbi, nagy közfigyelmet kiváltó példája a közel negyven állam által elutasított globális migrációs paktum volt, amely önmagában is erős szimbóluma annak a jelenségnek, amelyet jelen elemzésben bemutatni szándékozunk. Egy másik, jellemző jelenség a „gender” kifejezés kezdetben alig észrevehető „becsempészése” bizonyos dokumentumokba, amelyre hivatkozva azonban a társadalom régi, hagyományos működését próbálják parancsszóra átírni. Ez pedig éppen az általunk bemutatott, sokszor jellegüknél fogva bonyolult, de annál veszélyesebb kiszervezési technikáknak a lényege. Szintén lényeges, különösen magyar szemmel az Európa Tanácsban, illetve annak tanácsadó szervében, a Velencei Bizottságban a fentiekhez hasonló, egységesítő-globalizáló alkotmányjogi törekvések elszaporodása. Ráadásul, ahogy arra külön is kitérünk, mindehhez nagy erőt biztosít az Emberi Jogok Európai Bírósága is.

Külön is foglalkozunk dolgozatunkban az Európai Unióban tapasztalható, a nemzetállami szuverenitást fenyegető jelenségekkel. Ennek során vizsgáljuk a föderalista-szuverenista szembenállás gyökereit, az integráció bizonytalan alapjait és végcélját. Az EU-ban szintén létezik egy föderalista elit, melynek egy részét alkotja az európai jurisztokrácia, és amely elitcsoportok fontos eszköze újabb és újabb tagállami jogkörök megszerzése, „kiszervezése”. E folyamat legmeghatározóbb szerve az Európai Bizottság, mely szerv „aktivista állam” képzetét képes kelteni a megfigyelőben az Európai Uniót látva, illetve amely szerv egyre inkább átpolitizálódott az elmúlt évtizedekben. Komoly gondot jelent a Bizottság visszatérő hatáskör-kiterjesztése, demokratikus deficitje, illetve liberális-globalista elfogultsága. A Bizottság különböző szintjeit vizsgálva még inkább igaznak látszik ez az állítás, még inkább megtapasztalható az „oikofóbia”, azaz a nemzetállam-ellenesség. Jól dokumentálható jelenség a kelet-közép-európai országokban a Bizottság részéről is a föderalista-liberális tagállami elit és média támogatása. Az elmúlt évek erős trendjévé pedig a jogállamiság elvére hivatkozó újabb hatáskör-bővítés vált, az említett újonnan csatlakozott tagállamok kárára. Mindez pedig csak fokozódott a koronavírus-járvány hatására, és újra előtérbe került a Bizottság részéről az „európai szuverenitás” erőltetése.

A másik olyan uniós intézmény, amely a tagállamoktól képes volt érdemben függetlenedni, és komoly hatáskörökre szert tenni, az Európai Bíróság. Az uniós igazságszolgáltató szerv működése első évtizedétől erősíti jogköreit, és ezzel gyakorlatilag egy „párhuzamos integrációs útvonalat” indított el, „kvázialkotmányos” szintre emelve a Szerződéseket. Így a – részben a Bizottság és a Bíróság között „ingázó” – jurisztokrácia segítségével a föderalisták szinte észrevétlenül és megfellebbezhetetlen módon tudtak erősödni. A két, „tandemszerű” módon működő uniós intézmény másik kiemelten fontos összefüggése, hogy a Bizottság pernyertességi aránya a Bíróságon közel százszázalékos. A magyar állam legújabb védvonala ezzel szemben egy 2016 végén született alkotmánybírósági döntés, amely az alkotmányos identitás védelmét állítja középpontba, az Alaptörvényre hivatkozva.

Szintén kiemelt figyelmet szenteltünk a globális alkotmányos törekvések kapcsán nagy jelentőségű Emberi Jogok Európai Bíróságának, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezményének. Előbbi szerv jurisztokráciája szintén egyre gyakrabban él a jogkiterjesztés eszközével, „kiszervezve” a tagállamok alkotmányos, illetve jogalkotói döntési mozgásterét.

Az elmúlt években mindezt más, az egyezményekben nem lefektetett jogok felé történő „kinyúlás” jelensége kísérte, továbbá az EJEB a mindenkori tagállami ellenzéki pártok kitüntetett jogérvényesítési eszközévé, tehát egyre inkább egy átpolitizált helyé vált. Ráadásul, a strasbourgi testület munkatársainál is jól dokumentálható a globális-liberális ideológiai fennállása, mely meghatározza a bíróság döntéseit, különösen gender, büntetőjogi valamint migrációs ügyekben. Minderre hivatkozási alapként a nyilvánosságban – a demokratikus legitimitáció hiányában – csak egyfajta morális iránymutatás szolgál.

Végül, de nem utolsósorban megvizsgáltuk a globális alkotmányjog nemzetállami szintű terjedését, illetve ebben a helyi jurisztokrácia szerepét is. Ennek eszközeként azonosítható az aktivista alkotmánybíráskodás, a rendes bíróságok törvénytől elszakadó jogértelmezése, valamint a perlési politizálás, végül a pseudoalkotmány, azaz az alkotmánybíróági precedensjog. Mindegyik esetben arról beszélhetünk, hogy a nemzetállamok számára adott esetben létfontosságú döntések hol születnek meg, kinél van a főhatalom: az állampolgárok által választott parlamenteknél, vagy a nem választott jurisztokráciánál?

1. A szuverenitás „kiszervezésének” eredete és alapjai

A XX. század történelme sokféleképpen vizsgálható, az azonban egy kevésbé vitatott állítás, hogy ennek az évszázadnak egyrészt a világháborúk, másrészt a globalizáció voltak a fő meghatározó jelenségei. A két jelenség közé persze nehéz egyértelmű választóvonalat húzni, hiszen a világháborúk – még ha az elsőt egy ideig nem így, hanem értelemszerűen „nagy háborúként” emlegették is – már a nevükben is hordozták a globalizációt. Ráadásul a globalizáció eredője részben éppen a világháborúkból, a nemzetállamok egymás ellen fordulásában és gyengülésében keresendő. A század közepétől két világhatalom emelkedett ki, sőt, ugyanebben az időszakban kezdett vészesen megszorodni az úgynevezett nem állami szervezetek befolyása, amelyekbe egyaránt beleérthetőek a multinacionális gazdasági társaságok, illetve egyéb, nemzetközi szereppel bíró nem gazdasági szervezetek is (Giddens 2003, 515- 516). Sőt, ugyanekkor erősödtek meg az államok nemzetközi közösségei, melyek közül a legismertebb az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ). Utóbbi szervezet az államok közti párbeszéd egyik kiemelt, ha nem egyenesen „a” színtérévé vált. Úgyszintén, különös

jelentőséggel bírt a XX. század második felében az Európai Közösségek, később nevén az Európai Unió fejlődése.

Mindezek a jelenségek természetesen egyszerre, egyidejűleg kérdőjelezték meg a nemzetállami szuverenitást.¹ Több ország területén még évtizedekig állomásoztak – sokuk akarata ellenére is – a világhatalmak, illetve azok szövetségeseinek katonai erői, mely birodalmi megszállás akár a nemzeti önrendelkezés elvesztését jelentő mértékben korlátozta egyes államok mozgásterét. Mindeközben a döntések egyre nagyobb részét helyezték át az államok szupranacionális szintre. Az ilyen szupranacionális szervezetek egy idő után önálló tekintélyre, azaz bizonyos mértékű önállóságra tettek szert az őket létrehozó államokkal szemben is (Koch 2008, 67). Egyre inkább releváns kérdéssé vált, hogy hol születnek a döntések, meddig terjed a szupranacionális szervezetek felhatalmazása,² és hogy kik döntenek az államok és az általuk működtetett szervezetek közötti jogvitákban. Évtizedek óta annak a folyamatnak vagyunk szemtanúi, ahogyan a valódi hatalom a jogalkotás (törvényhozók) irányából a jogértelmezés/jogalkalmazás (bírói hatalom) irányába tolódik. A modern, globalizálódó alkotmányjog korában már nem azé a hatalom, aki alkotja a jogot, hanem azé, aki interpretálja azt.

Mindennek tetejébe, a század utolsó évtizedeire pedig korábban elképzelhetetlennek tartott mértékben megerősödött a gazdasági interdependencia, és egyes multinacionális vállalatok már akkoriban az államokéval versengő hatalomra tettek szert. Utóbbiak transznacionális jellege a gyakorlatban még inkább kikezdte a nemzetállami szuverenitásokat. Sőt, van, aki a transznacionális intézmények szuverenitást erodáló szerepe kapcsán az állampolgárok szerepének, a népszuverenitásnak a megkérdőjelezését is direkt összefüggésben kiemeli (Füredi 2019, 43).

¹ A szuverenitás fogalom- és gondolat történetével kapcsolatban lásd részletesen: *A szuverenitás történelmi értelmezési csomópontjai*. Alapjogokért Központ. 2019. december 10. Internetes elérhetőség: <http://alapjogokert.hu/2019/12/10/kie-a-hatalom-2/>

² Az sem biztos, hogy a szupranacionális elnevezés minden ilyeneknek nevezett szerveződés esetében helytálló. Sokszor talán inkább transznacionálisnak kellene neveznünk azokat, akik ugyan időnként megpróbálják elvitatni a nemzetállami jogkörök egy részét, de nem vennék el azokat. Szemben a kifejezetten ezzel a hatalomátvételi céllal működő szupranacionalistákkal. Az Európai Unió célja ilyen szempontból sem világos, így akár annak minősítése is kérdéses lehet. (Huizinga 2016, 3-4)

Fontos emlékeztetni arra, hogy ezen utópiák fontos táplálója volt az a dogma, miszerint szinte minden szörnyű konfliktusért, ami a XX. században történt az emberiséggel, a nemzetállam a felelős. Akik ezt a hitet táplálták, nemcsak a nemzeti és nemzetközi szocializmusok roppant káros ideológiáit hagyják figyelmen kívül, hanem az olyan univerzalizmusra törekvő eszmék árnyoldalait is, mint amilyen a liberális világállam utópiája (Lánczi 2005. 200-202).

1.1. A jog, az intézmények és a morál szembeállítása a gyarló emberekkel

„A szabad akarat elvesztette szabadságát arra, hogy önmagától akarja a jót” (Geerlings 2002, 158). Szent Ágoston szavai a bűnbeesés egyik legpusztítóbb következményére utalnak, amelynek jelentősége legkésőbb az említett második világhézagást követően minden ember számára világossá vált. Ugyanakkor Szent Ágoston – és a kereszténység – kiindulási pontja szerint a tény, hogy az ember elveszítette „morális szabadságát” az életünk alapvető, megváltoztathatatlan lényege.

Az ideologikus, az emberi nem korlátlan fejlődésében hívő csoportok konklúziója másképp hangzott: „az ember bűnös és elképesztő pusztításra képes: az emberben valami elromlott, így feltétlenül korrekcióra szorul.” Két, pusztító ideológiák szellemi vezérlésével lezajló, önmegsemmisítő világhézagást követően a történetekre adott válasz bárminemű transzcendens alapot nélkülözött, így továbbra is az emberi tökéletlenség felszámolását tűzte ki célul. Orwellrel ellentétben, aki felismerte, hogy „az ideológia öl”, gyilkosnak kizárólag az embert kiáltották ki, így már csak az maradt hátra, hogy az – egyelőre még továbbra is gyarló– emberre rákényszerítsék a „Morált”.

E cél elérésének kézenfekvő eszköze pedig a jog, ezen belül is az emberi jogok csoportja. Az embert, mint individuumot eddig soha nem látott léptékű szabályrendszer hatálya alá kívánták helyezni, ami a világhézagás borzalmait látván nemes, sokak által támogatott cél volt. Különösen a háborús, illetve az emberiség elleni bűncselekmények büntetését övezte széles konszenzus, amely önmagában támogatható cél volt. Ez azonban idővel egy további következménnyel is járt a második világháború „feldolgozásának” rögzös útján: megkezdődött a „független”, „neutrális” intézmények bálványozása az individuumokkal/személyekkel szemben. Az

intézmények – amelyek észrevétlenül magukba olvasztják az oly kártékony embert – döntéseiben valamiféle garanciát láttak, védelmet a „romlott, hataloméhes” emberrel szemben. Ily módon a személytelen és láthatatlan mechanizmusok fontosságának hangsúlyozását a liberalizmus indította el (Megadja 2009, 185). Valakinek azonban ezeket a személytelennek látszó intézményeket is működtetni kellett, így jelent meg a jog és az intézmények mögött, a morál, mint iránymutatás révén a liberális-univerzalista elit.

1.2. A nemzetközi jog, mint szuverén Kelsen gondolkodásában

Mindezen folyamatoknak, a nemzetállami szuverenitások meggyengítésének természetesen jelentékeny eszmei-filozófiai háttere volt. Mi itt az ezen alapokat letevő gondolkodók közül csak néhányra, az általunk legkomolyabb hatásúnak tartott filozófusokra térünk ki.³ Közülük talán a legfontosabb Hans Kelsen, aki a nemzetre és államra alapozott szuverenitással szemben a nemzetközi jogra, mint egyetlen és kizárólagos, államok feletti szuverénre hivatkozott. Ez teljes paradigmaváltást jelentett az államról való gondolkodásban. Ennek lényegét összefoglalva: Kelsen az állam helyett a (nemzetközi) jogra, az államtan helyett a jogtanra, az állampolgár normának való alávetettségére helyezte a hangsúlyt.⁴

Az osztrák tudós egyenesen úgy fogalmazott, hogy az állam valójában „emberi magatartások bizonyos rendje”, „kényszerrend”, azaz jogrend, „ha a központosítás egy bizonyos fokát már elérte”. Kelsen pedig ezt a fejlettséget bizonyos szervek, intézmények meglétéhez kötötte⁵ (Kelsen 1988/1934, 65), és ennek mintájára ekkoriban a nemzetközi jogot, mint primitív jogrendet látta, „előrevetítve” azonban annak az államok fölé kerekedését. „Az egész itt jelölt jogtechnikai változásnak végül is az a tendenciája, hogy a nemzetközi jog és az egyes államok jogrendje közötti határvonalat elmossa, úgy, hogy a valóságos növekvő centralizációra irányuló jogfejlődés végső céljaként egy egyetemes világközösség szervezeti egysége, azaz egy

³ Bár az internacionalizmus, a „világállamiság”, a „nemzetközivé váló világ” tudományosan is kidolgozott elképzelése jócskán visszanyúlik a XIX. századba, elég itt és most csak Marx tanaira utalnunk.

⁴ Erről részletesebben itt írtunk: Alapjogokért Központ: *A szuverenitás történelmi értelmezési csomópontjai*. Internetes elérhetőség: <http://alapjogokert.hu/2019/12/10/kie-a-hatalom-2/>

⁵ Nem véletlen, hiszen Kelsen maga az 1920-as alkotmánnyal létrehozott osztrák Alkotmánybíróság egyik atyja volt, és ez az intézményi garancia gondolkodásában már ekkoriban mélyen egybefonódott föderalista meggyőződésével. Lásd részletesen (Halmai 2005, 3-5).

világállam kialakítása tűnik fel. Jelenleg mindazonáltal ilyesmiről még szó sem lehet” (Kelsen 1988/1934, 73-75.).

Mindezt némileg leegyszerűsítve lehet egyfajta „jogracionalizmusnak” is minősíteni (Schachtschneider 2016, 82), mindenesetre a kritikusok szerint Kelsen igyekezett teljesen elválasztani egymástól a jogot és a szuverenitást, miközben utóbbi csak előbbi által jelenik meg (Gümplová 2014, 19-20). Ezzel együtt érdemes kiemelni, hogy Kelsen nemcsak elméleteivel, hanem a gyakorlatban is fontos szerepet játszott, hiszen ott bábáskodott az Egyesült Nemzetek Szervezete születésénél. 1946-ban úgy látta, hogy a korábbi elméletek és vágyak egy világállamról, a nemzetközi jog formájában immár végre a gyakorlatba ültethetők. Nem véletlen, hogy Kelsen ekkoriban már arról írt, hogy „mindössze azok az ügyek tartoznak belföldi joghatóság alá, amelyeket, egyelőre még, nem vontak nemzetközi szabályozás alá” (Kelsen 1946, 998).

1.3. Popper és a nyílt társadalom

Kelsen utóbbi elképzeléseivel szinte egyidőben, a II. világháború végéhez közeledve tette közzé a háború utáni világrendre talán legnagyobb befolyást gyakorló művét Karl Popper. A Kelsenhez hasonlóan osztrák származású, szintén az úgynevezett „bécsi körhöz” tartozó filozófus 1944 áprilisában megjelent „A nyílt társadalom és ellenségei” című művében Platón nyomán⁶ hosszan foglalkozott a szuverenitás eszméjével is. Popper szerint az abszolút szuverenitás, amelyet ő az „ellenőrizetlen hatalommal” azonosított, valójában nem létezik, és soha nem is létezett. Egyetlen ember sem gyakorolhat hatalmat más, akár függőségébe tartozó emberek nélkül, akik felé ugyanakkor engedményeket is kell tennie. A filozófus több érvet – rossz vezetők, a szabadság elvesztésének lehetősége – felsorakoztatott azon meggyőződése mellett, hogy az uralkodókat egyrészt ellenőrizni kell, másrészt intézményi egyensúlyokra van szükség a hatalom megfékezése érdekében (Popper 1945, 107-111)⁷.

⁶ Maga a mű egyfajta részletes, és helyenként roppant éles és szenvedélyes Platón-kritika.

⁷ Popper kései magyarországi hívei ugyanakkor az intézmények szerepének szokásos (túl)hangsúlyozása mellett ritkán foglalkoznak azzal a popperi gondolattal, hogy a „tisztá intézménység”, azaz a személyek háttérbe szorítása ugyanúgy káros, hiszen „Az intézmények olyanok, mint az erődök. Jól tervezettnek kell lenniük, de védőkkel is rendelkezniük kell” (Popper 1945, 110).

Popper javaslata a jövőre nézve, a „demokratikus társadalmi újraépítésre” szándéka szerint nem egy „utópikus társadalmi mérnökösödés” volt, hanem egy másik típusú, amelyet ő „kis lépésekben végzett társadalmi mérnökösödésnek” nevezett (i.m., 1-2). Míg az előzőt egyfajta platóni utópia jegyében működőnek, és a politikára nézve a „legveszélyesebbnek” nevezte, ezzel szemben egyfajta racionális társadalomalakítást javasolt. Popper szerint a „kis lépésekben társadalmi mérnökösödő (politikus), ennek megfelelően, azt a módszert fogja választani, hogy megkeresi a társadalom legnagyobb és legsürgetőbb gonoszait, és azok ellen fog harcolni, semmint, hogy a végső legnagyobb jót keresse, és azért harcoljon” (i.m., 139).

A filozófus szerző ellenségképe a „zárt társadalom”, amelyet „mágikusnak”, „törzsinek” és „kollektivistának” is nevez, és amelyet bevallottan meg akart fosztani természetfeletti jellegétől. Popper a zárt társadalmak felbomlásának egyik legfontosabb okának – a görög városállamok fejlődéséből kiindulva – az államközi kapcsolatok sűrűsödését, a kereskedelmet, a felbomlás egyik szükséges eszközeként pedig az imperializmust említi (i.m., 152-159). A könyv vége felé napjaink egyik konfliktusát is felrajzolja az ókori Athén viszonyai közt, mikor a „demokratákat”, illetve azokat, akik meg akarták védeni az atyák szokásait, azaz a „patriótákat” szembeállítja egymással. Utóbbiak Popper szerint valójában az államukat a – szintén patrióta, zárt társadalmat képviselő – spártaiaknak is elárulni hajlandó oligarchák részben mégoly jóra való eszközei voltak. Ez az a pont, ahol művében Popper a nyílt társadalmat a hit szintjére emeli (i.m., 160-161). Mindez legalább részben magyarázatot ad arra, hogy korunk európai elitjének gondolkodásában hogyan léphetett a kereszténység helyére a nyílt társadalomba vetett hit már-már mániákus ismételtetése.⁸ Popper művének legvégén aztán egy elképesztően leegyszerűsítő véglelesség, dualitás jelenik meg, miszerint az emberek könnyű „választás” előtt állnak: „Visszatérhetünk a szörnyekhez. Ám ha emberek szeretnének maradni, akkor csak egy út áll előttünk, a nyílt társadalomba vezető út” (i.m., 177).

Röviden összefoglalva, míg Kelsen mindenekelőtt a normákban, és a nemzetközi jogban vélte megtalálni a szuverént, addig Popper vitatta egyfajta korlátozott, intézmények által kiegyensúlyozott hatalomgyakorlást javasolt. Hozzájuk hasonló hatást gyakorolt ugyanakkor

⁸ Ennek néhány eklatáns példáját lásd: Szánthó 2019, 81.

egy másik filozófus, Jürgen Habermas, aki – munkásságát részben a fentiekre alapozva – a nemzetközi jog és az intézmények uralma mellé a liberális ideológia egy harmadik fontos alkotóelemét, az univerzális morális elvek szükségességét fektette le.

1.4. Habermas és az univerzális morális elvek

Végül tehát még egy fontos kérdés merül fel a liberális-globális eszmerendszerben: ki mondja meg, hogy mi a morál, amelynek betartására az embereket az egyre inkább „nemzetközivé váló” joggal és a szintén egyetemes intézményekkel kényszeríteni óhajtjuk? Továbbá, van-e ebben szerepe a transzcendensnek? A kérdés egyik legavatottabb kutatója, Pokol Béla szerint e kérdés moráleméleti alapjait Jürgen Habermas fektette le. Habermas úgy látja, hogy a morális irányítást már csak a politikailag aktív polgárok képesek kialakítani, az ő szellemi köreikben, az univerzális morális elvek bázisán. Aztán az általuk illetően módon kialakított morális iránymutatások a törvények morális alapjaiként, tehát a jog révén kell, hogy utat találjanak a „hétköznapi” emberek mindennapjaiba. Így válik majd a jog joggá és morállá is egyben, innen nyeri majd magasabb státuszát.

Adódik a kérdés, hogy kik diktálják a morális iránymutatásokat? Erre a válasz úgy hangzik, hogy „A morál így nem közmorálként határozza meg milliók demokratikus választása útján a törvényhozás törvényeit, hanem a morális diskurzust megszervező civilszervezetek tudatos morális konszenzusai révén. (Pokol 2017,37)”. Habermas visszatérően világossá teszi, hogy mindennek létrejöttét nem hagyományos nemzetállam, hanem egy új európai szövetségi állam keretei között képzele el. Szerinte elég, ha „a liberális politikai kultúra csak egy olyan alkotmányos hazafiság közös nevezőjét teremti meg, amely egyben erősíti a multikulturális társadalom különböző együtt élő életformáinak sokfélesége és integritása iránti érzéket”. A sokszínűséget önmagában magasabb morális értéként kezelő Habermas ezt az „alkotmányos patriotizmust” szánja a hagyományos nemzeti alapú patriotizmus helyettesítőjének. Ezek után az sem okoz meglepetést, hogy az általa „homogén közösségként” is emlegetett nemzetek hagyományos, általános, többségi kultúráját a kisebbségek érdekében kifejezetten „feloldandó” elemként határozta meg (Füredi 2019, 56-57).

A német filozófus a nemzetállamokat már korábban is problémaként azonosította, de nem önmagukban, hanem azért, mert nem működnek a határaikon átívelő „demokratikus folyamatok”. Szerinte ugyanis a politikai nyilvánosság „nemzetállami mozaikokból áll”, így pedig kérdéses, hogy „lehetséges-e európai állampolgárság” – írta 1992-ben, és már egy „világpolgárság” körvonalait látta kirajzolódni a korszak világpolitikai eseményéből és az azt mindenhova eljuttató elektronikus tömegközlelési eszközökből (Habermas 1992).

Habermas – a népszuverenitás transznacionalizálódásának híveként – két évtizeddel később – Popper nyílt társadalomról szóló tanaival feltűnő összhangban – egyenesen azért kritizálta az európai integrációs folyamatok „bénultságát”, mert ily módon szembemennek azzal a világban „előrehaladó” folyamattal, amely „jogi eljárásban civilizálja az államok és nemzetek közötti erőszakot”. A német gondolkodó ekkor már arra tett javaslatot, hogy a tagállamok vessék alá magukat a szupranacionális (közösségi) jognak, osszák meg szuverenitásukat az összes európai állampolgárral, és ennek megfelelően alakítsák át az uniós intézmények, így a Tanács és a Parlament működését, valamint az Európai Bizottság elszámoltathatóságát is. Ebben a politikai integrációs folyamatban az „állampolgári szolidaritás”, mint az integráció eszköze jelenik meg (Habermas 2012, 337-339).⁹ A filozófus tehát még az általa szorgalmazott európai állampolgári közösségnek sem előlegezi meg a kellő bizalmat, és az általa szükségesnek vélt intézményi átalakításokat is azonnal javaslatcsomagja részévé tette.

Az előbbiekből is látszik, hogy Habermas gondolkodásának fontos jellemzője a tökéletlen demokratikus döntéshozataltól való páni félelem, az egyéni szabadságjogok biztosításának veszélyeztetettsége miatt pedig a demokrácia fékezése. Ilyen értelemben, kritikusai szerint Habermas egyfajta „démosz nélküli demokráciát” képvisel (Füredi 2019, 54-55). Mindebből pedig, valamint a morális diskurzusokat megszervező civilszervezetek működéséből, illetve a részben ezen szervezetek által végzett „európai” nyilvánosságszervezésből, az elektronikus tömegközlelési eszközök liberális dominanciájából egy dolog biztosan következik. A hatalom végül annak az elitcsoportnak a kezében összpontosul, amely „civilizál”, amely a morális iránymutatásokat kidolgozza és közvetíti, immáron nem csak nemzetek, de az egész világ

⁹ „Mindenesetre, az értékek liberalizálását, a külföldiek befogadására való növekvő hajlandóságot, és a kollektív identitások megfelelő átalakítását a legjobb esetben jogi-igazgatási eszközökkel lehet ösztönözni” (Habermas 2012, 346).

számára. Fontos tehát annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy miként és kik által alakult ki a nemzetközi emberi jogi normarendszer, hogyan vált egyfajta nemzetek feletti „globális alkotmánnyá” és hogyan hat mindez az elméletileg szuverén államok döntéshozatalára, továbbá belső (állam)hatalmi szerkezetére.

2. Világszervezetek, utópiák a XX. és a XXI. században

2.1. Általános problémafelvetés

„...arra buzdítom a világ demokráciáit, hogy kettős cél érdekében lépjenek szövetségre. Egyrészt támogassák a nyílt nemzeti társadalmak kialakulását, másrészt segítsék elő a nemzetközi jog-és intézményrendszer megerősödését, lévén ez a globális nyílt társadalom feltétele (Soros 2001, 10)”.

A háborús borzalmakat követően az emberi jogok erősítése, azok nemzetközi védelmének kiépítése tehát a legtöbbször szemében arányos és helyes válaszlépésnek tűnt. Ami azonban sokáig elkerülte a közvélemény figyelmét, hogy ez az elméletileg az emberi jogok védelmére létrejött intézményrendszer, és annak apparátusa olyan hatalmat gyakorol, amely nagy hatással van az egyes államok politikai és alkotmányos berendezkedésére. Az emberi jogok védelmére létrehozott nemzetközi szervezetek a szabadságjogokon kívül magukhoz ragadták az olyan, közelebbről meg nem határozott, absztrakt fogalmak értelmezését is, mint a demokrácia vagy a jogállamiság, amelyek egyetlen elfogadható, abszolút interpretációját így ők adják. Ezek aztán az idő múlásával – a joggyakorlatba történő beépülésükkel – megkérdőjelezhetetlen, objektív rendszernek beállított automatizmusokká váltak. Azonban e semlegesnek tétélezett, eredendően az emberiség javát szolgálni hivatott elvekről legkésőbb az elmúlt néhány évtized során kiderült, hogy a valóságban egy nagyon is értékorientált, liberális tartalom társul hozzájuk, amelynek megkérdőjelezése egyet jelent az emberi jogok, tehát a „hivatalos kánon” morális értékeinek megtagadásával, így a „civilizált világból való kiiratkozással”. E nemzetközi normarendszer következményeként az egyes államok valójában elveszítették arra vonatkozó jogukat, hogy egyes, immáron az univerzális jelzővel illetett fogalmakat – demokrácia, jogállamiság, menedékhez való jog – saját, nemzeti identitásukból fakadó tartalommal töltsenek meg.

A háború és a szenvedés megismétlődése elkerülésének morálisan támadhatatlan égisze alatt az intézményrendszer az évek során észrevétlenül megalapozta a fősodratú nemzetközi liberális/univerzális elvek és sztenderdek hegemoniáját, amelyek sokáig vitán felül álltak. A felvilágosodás korától a II. világháborút követő évekig természetjogi alapokon létrejött egyetemes emberi jogok kiterjesztő értelmezése azonban egyre szembetűnőbb lett, még egy hétköznapi – nem jogász – ember számára is. Bizonyos érdekcsoportok e jogok – eredeti céljuktól teljesen eltérő – kiforgatásával bármely emberi igényből sikeresen formálnak jogot: így lett az önrendelkezési jogból abortuszhoz való jog, a menedékjogból a migrációhoz való jog, vagy a házasság hagyományos intézményéből a homoszexuálisok házassághoz való joga. Mivel ezek a lobbisták globalista meggyőződést képviselnek, mindent „univerzalizálni” akarnak. Továbbá, mivel a totális egyenlőségben hisznek, nem tesznek különbséget – legalábbis látszólag – az egyes értékek között, hiába vall azok közül néhányat magáénak a többségi társadalom: céljuk az államok teljes neutralizálása, nemzeti identitásoktól való lecsupaszítása, megtagadva ezzel, hogy az államnak, mint állampolgárait tömörítő közösségnek bármiféle identitása legyen.

Ennek a folyamatnak adja részben kritikáját Joseph Raz is, aki szerint az emberi jogok az emberi természetben rejlő alapvető jogok, az ezeket alátámasztó érvek pedig a természet törvényeire, az emberi természetre és arra támaszkodnak, hogy a jogosultság alanya emberi lény. Arra kell törekedni, hogy az emberi jogokat olyan alapvető emberi tulajdonságokból vezessék le, amelyek értékesek – morális alapon is. Figyelmeztet ugyanakkor: attól, hogy valamit értékesnek tartunk, nem biztos, hogy jogunk is van hozzá.¹⁰ Raz ezzel valójában a fentebb leírt tendenciára utal: az emberi jogok és más univerzális értékek teljes kiforgatására, dekonstrukcionista értelmezésére, az emberek, ezen keresztül a társadalom teljes, ideológiai motivációjú átalakítására, a ma már roppantul kiterjesztő módon értelmezett emberi jogok kikényszerítése nevében. Mindebből szinte törvényszerűen következik, hogy ezekkel a törekvésekkel mind az eddigi működés módjukat megőrizni kívánó államok, mind

¹⁰ Joseph Raz: Emberi jogok megalapozás nélkül (in: Fundamentum, 2009/1. szám, http://epa.oszk.hu/02300/02334/00035/pdf/EPA02334_Fundamentum_2009_01_019-030.pdf letöltve: 2019. február 14.)

azon pártok, mozgalmak, egyének szembekerülnek, akik az alapjogok és az azok fölött őrökdő nemzetállamok eddigi rendszerét védének.

2.2. A globális alkotmány és a jurisztokrácia tartalma

Az előbb említett szembenállásnak része, hogy a globális törekvések érvényesítése érdekében bizonyos, eredetileg nemzeti intézményeket elfoglalnak, és azokon keresztül valósítják meg a „globális alkotmányt”. Minderre pedig elsősorban a harmadik hatalmi ág, az igazságszolgáltatás egyes részei látszanak alkalmasnak. Az ezt a folyamatot extrém módon kiteljesítő, úgynevezett „jurisztokratikus állam” fogalmát tudományos elemzéseiben Pokol Béla alkalmazza a bírói állam fogalmával megegyező tartalommal. Saját elmondása szerint szellemi elődeivel szemben azért alkalmazza a jurisztokrácia kifejezést, mert a „bírói állam” már közvetlenül hordoz egyfajta negatív értékítéletet, így ellehetetleníti a téma tudományos, tárgyilagos megközelítését (Pokol 2017, 9). A „jurisztokrácia” a bírói hatalmi ág kivételes megerősödésére utal, amellyel – ugyan nem explicit módon, de tartalmi értelemben mindenképpen – a törvényhozó hatalom hatásköreit is magának vindikálja. Mit jelent mindez, és miért van szükség e jelenség kritikai elemzésére?

A bírói hatalom megerősödésének alapvetően két aspektusa van, bár e két jelenség nehezen választható el egymástól, legalábbis az elsőből egyértelműen következik a második. Az első a globális jurisztokrácia működése, illetve a második világháború óta elfogadott nemzetközi egyezményekben foglalt univerzális értékek „globális alkotmánnyá” válása, amelyre sokan a jogforrási hierarchiában a nemzeti alkotmányok fölött állóként tekintenek. Másodszor beszélhetünk egy belső jogi/politikai működési elvről, amennyiben a bírói hatalom – elsősorban az alkotmánybíróságokra támaszkodva – gyakran az alkotmányozó és törvényhozó hatalmat korlátozza, meghatározott mederbe szorítja, kijelölve azok döntési kereteit – általában e fenti, globális alkotmányos értékek mentén –, ami adott esetben szembe mehet a választópolgárok által felhatalmazott többség akaratával. Így a működésben lévő jurisztokrácia gyakran a népszuverenitás elvének megsértését jelenti, amely pedig a demokrácia legalapvetőbb pillére. Megfordítva a jog interpretációjára vonatkozó fentebbi megállapítást, azt is mondhatjuk: „a jogot lényegében már nem, vagy nem kizárólagosan a

népszuverenitást kifejező népképviselői struktúrák alkotják. (Mathieu 2018, 104)”. Az alábbi néhány bekezdésben e két aspektust, az ezek kialakulásához vezető út legfontosabb lépcsőit tekintjük át.

2.3. A globális jurisztokrácia

A szuverenitást teljes mértékben aláásó globális jurisztokrácia kialakulásának lépcsőit Pokol a következőkben azonosította (Pokol 2014, 49-50):

1. Sorrendben az első, a strasbourgi emberi jogi bíróság tevékenysége, amely a 80-as évektől napjainkig hatalmas változáson ment keresztül és nagyban befolyásolja a mindenkire kötelező emberi jogi normák tartalmát.
2. A 90-es évektől az emberi jogok egyre inkább kiszélesedő értelmezési kerete folyamatosan egyfajta nemzeti alkotmányokon felül álló normarendszerként mutatkozott, ezt a folyamatot nevezzük a nemzetközi jog „alkotmányjogiasodásának”.
3. A globális alkotmány-tanácsadó szervezetek megjelenése és hatáskörük folyamatos bővülése, véleményeik puha jogi jellege ellenére nagy hatású az alkotmányozási, alkotmánymódosítási folyamatok során (ld. Európában a Velencei Bizottság működését). E szervezetek olyan erőt képviselnek, amely képes akár nagy mértékben befolyásolni az egyes államok alkotmányozó hatalmát.
4. Az előző pontok következményeként a szuverén államokon belül is végbemennek változások az (állam)hatalmi struktúra tekintetében, hiszen az alkotmánybíróságok és rajtuk keresztül a rendes bíróságok is e három előbbi pont következményeként, a globális és univerzális értelmezési kereten belül maradnak és így ellenőrzik a törvényalkotót, vagy adott esetben alkotmányozót, teljesen kiüresítve ezzel a népszuverenitás elvét.

Természetesen minden ponttal kiemelten foglalkozunk, itt és most a 3. ponttal, tehát a globális alkotmányjoggal kapcsolatban az alábbiakat szükséges kiemelni.

Az alkotmány „globalizációjával” összefüggésben a legnagyobb gondot az okozza, hogy a nemzeti alkotmányjogot, tehát a szuverenitásból fakadó legalapvetőbb jogalkotói hatásköröket kérdőjelezi meg, vagy – szélsőségesebb esetben – írja felül. Ez a Pokol által

„posztnemzeti alkotmányosságként” definiált jelenség, melynek lényege, hogy „a nemzetközi jogot alkotmányjogiasítják a korábban említett univerzális elvek és nemzetközi sztenderdek mentén. Ez az alkotmányjogi globalizációnak is aposztrofált jelenség nyomon követhető a nemzetközi bírói fórumok kiterjesztő jogértelmezése és a globális alkotmányeszmények kidolgozása mentén: ezek tulajdonképpen aláássák a szuverén államok nemzeti alkotmányait azáltal, hogy azok felett állóként állítják be minden esetben a nemzetközi szerződéseket – gyakran olyanokat is, amit az adott állam nem írt alá és így nem lennének kötelező erejűek rá nézve. Ilyen módon a nemzetközi jogot, amely eredetileg a nemzetállamok közötti szerződéseken és szokásjogon alapul, a szuverén nemzetállamok alkotmányai felé akarja helyezni globális alkotmányjogként a főként bírókból álló jogászelit.”¹¹ Más szerzők, például Chronowski Nóra alkotmányjogász e folyamatot a következőképpen írta le: „a globalizáció a nemzeti alkotmányjogi megközelítésben olyan folyamatként fogható fel, amelyben az univerzálissá váló elvek a nemzeti megoldások prizmáján keresztül beépülnek a konkrét alkotmányos gyakorlatba, és a partikularizmus korlátjaként jelennek meg.”¹²A partikularizmus korlátozása ebben az esetben azt jelenti, hogy az államoknak valójában megszűnik a lehetőségük arra, hogy nemzeti identitásukból fakadó keretrendszerben interpretálják az univerzálisnak nyilvánított értékeket.

2.4. A „globális alkotmányjog” háttere: emberi vágyakból emberi jogok

Márpedig az univerzális jogokat tartalommal feltöltő nemzetközi szervezetek és bírói fórumok a világnézetüket tekintve a legkevésbé sem semlegesek. Az „emberi jogizmus”, a tendencia, amely az emberi vágyakból emberi jogokat fabrikál, valójában a posztmodern világnézet alapjain áll és kifejezetten a dekonstrukcióban hisz. A kialakult helyzet pedig egyértelműen abba az irányba mutat, hogy azé az ideológiai hatalom, aki ezen univerzális elvek interpretációját magához ragadja.

¹¹ Pokol Béla: A jurisztokrácia és a demokrácia határvonalán (in: Jogelméleti Szemle 2015/4. szám; http://jesz.ajk.elte.hu/2015_4.pdf letöltve: 2020. április 14.)

¹² Chronowski Nóra: Globális vagy lokális alkotmányosság? (in: Jogelméleti Szemle 2015/4. szám http://jesz.ajk.elte.hu/2015_4.pdf)

Itt már nem csupán állami, de globális hatalomgyakorlásnak vagyunk tanúi, amely során az emberi jogok értelmezésén keresztül tényleges politikai hatalomgyakorlás valósulhat meg. Ha valaki – egy állam, egy adott állam vezetői – letér a nemzetközi szinten megalkotott fogalmak által kijelölt útról, olyan átmoralizált politikai nyomásgyakorlással kell szembenéznie, amelyre nagyon kevés példa akad nemzetközi szinten. E nemzetközi szervezeteket, különböző NGO-kat, illetve bírói fórumokat ugyanis mind az emberi jogi normák alapját képező „morális iránymutatást” adó kis létszámú elit csoport tagjai irányítják. Ezek egyetlen célja – beteljesítve Habermas elméletét – az említett univerzális, „liberális” morál, a nyitott társadalom ideájának, a „jó emberré válás” receptjének hétköznapi emberekhez való eljuttatása. A nemzetközi szervezetek és az általuk a második világháború óta bebetonozott univerzális elvek így elválaszthatatlanok attól az ideológiától, amely létrehozta azokat: egy kis csoport földi paradicsomba vetett hitétől. Nem véletlen, hogy leginkább az ideológiájukat a világra kényszeríteni akaró, befolyásos emberek a legnagyobb támogatói a nemzetközi jog megerősítésének.

„...az államok szuverenitásán alapuló jogrendszer sem a békét, sem a biztonságot nem garantálja. Mivel a szuverén államok visszaélnék hatalmukkal, tekintélyük hanyatlása mindenképp üdvözlendő fejleménynek minősül. (...) A szuverén államok gyengülésével párhuzamosan azonban erősödniük kell a nemzetközi intézményeknek, csak hogy a nemzetközi fennhatóságot éppoly hevesen ellenző piaci fundamentalizmus ezen fejlődés útjában áll. Természetesen nem a piaci fundamentalizmus az egyetlen bűnös, hiszen a nemzeti szuverenitásba vetett hit is legalább ennyire gátló tényező. (Soros 2001, 15)”

Éppen ez a változás lényege: a demokratikus legitimitást szépen lassan felváltja egy ideológia által vezérelt nemzetközi morál. Ez azt jelenti, hogy a folyamat végeredményeként ez a sajátos erkölcsi felfogás, az államokra kényszerített átláthatóság¹³ és a „jó kormányzás” önérdékű, kettős mércén alapuló felfogása a demokratikus legitimitás helyettesítőivé válnak.

Szintén döntő fontosságú ezen moralizáló, univerzalista megközelítésekben egy új tekintély, a „szakértő” kiemelése. Bertrand Mathieu megfogalmazásában „a szakértelem egy

¹³ Például a közérdekű adatigénylések mai magyarországi gyakorlata stratégiai fontosságú állami dokumentumok más államok általi megismerését is lehetővé teszi, amely nemzetbiztonsági-nemzetstratégiai érdekeket sérthet.

látszatlegitimitás, amely a demokratikus legitimitás helyébe próbál lépni (Mathieu 2018, 177)”. Ez tehát maga a „szakértelmen alapuló oligarchikus legitimitás.” A szakértők oligarchiája pedig ugyanúgy megkérdőjelezhetetlen, hiszen a „szakértő” fogalomhoz a „függetlenség” mítosza is automatikusan társul. A szakértők hegemoniája azért elfogadható, mert ők nem politikai szereplők, hanem úgymond függetlenek, és e függetlenség képezi legitimitációjuk alapját. E függetlenség valójában távolról sem valós. Figyelembe kell venni egyrészt azt a jelenséget, miszerint „a globális jurisztokráciát és alkotmányoligarchiát a társadalomtudományok világának átpolitizálása teljesíti ki, és a globális hatalmi erők és csoportok alapítványai és agytrösztjei pénzbeli támogatása révén nemzetközi workshopokat, konferenciasorozatokat szerveznek meg, bevonva az országokon belüli akadémiai jogászelit egyes részeit” (Pokol 2017, 53). A szellemi/ideológiai képzés tehát minden esetben a „morális iránymutatásra” kijelölt, akkreditált műhelyek felkent tagjaitól érkezik, így világnézeti e körtől sajnálatos módon a szakértők túlnyomó többsége nem független.

A másik fontos kérdés, hogy adott esetben egy bíró mennyiben képes figyelmen kívül hagyni világnézeti berögződéseit, amikor ítéletet alkot. Ahogyan Alec Stone az USA-val kapcsolatban megjegyzi, a Legfelsőbb Bíróság tagjai, akárcsak az elnök és a kongresszusi képviselők – betartva az intézményi korlátokat – politikai döntéseket hoznak, saját politikai preferenciáik alapján. Amikor meghozzák a döntésüket, azt akarják, hogy az eredmények a lehető legjobban hasonlítsanak a saját politikai nézeteikhez. A szerző meglátása szerint hiába feltételezzük a normatív érvelésről, hogy legalább részben független minden személyes preferenciától, van olyan eset, amikor a bíró vágyai között szerepel, hogy saját (világ)értelmezését norma módjára alkalmazza (Stone Sweet 2000, 26).

A globális alkotmányjog írói és értelmezői, a globális jurisztokrácia a későbbiekben részletesen is tárgyalt további szereplői nagy hatalommal rendelkeznek, amelyet egyértelműen társadalomátalakító szándékkal használnak. A következő fejezetekben, főként az ENSZ és az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) joggyakorlatának áttekintése után egyértelművé válik, hogy e szervezetek milyen hatással vannak mind a társadalom, mind az államhatalom működésére. Éppen ezért fontos tisztázni, milyen világnézet mentén kívánják átformálni az egyes társadalmakat, hiszen, ahogyan Stone Sweet is felhívja erre a figyelmet: „Amennyiben

a bírók az ítélet meghozatala során egyszerűen csak a saját politikai véleményüket juttatják érvényre, akkor sokat kell tudnunk a bírának a politikai nézeteiről, de keveset magukról a törvényekről” (i.m. 27).

2.5. Globális alkotmány nemzetközi szervezetek tollából

A további háborúskodás elkerülése és az emberi jogsértések megakadályozásának célja hívta életre az Egyesült Nemzetek Szervezetét, amelynek létezését akkor és a mai napig is ezen célok legitimálják. Az ENSZ Alapokmányát 1945. június 26-án írták alá, és ugyanabban az évben, október 24-én lépett hatályba – akkor még az 51 alapító tagállam összehangolt nemzetközi együttműködésének biztosítására. Az ENSZ-tagság az idők folyamán az önálló államiság szimbóluma lett, noha az nem feltétele az új államok létrejöttének: a mai napig nem tagja a szervezetnek például Koszovó, Tajvan, vagy éppen a Vatikán. Az alapokmány aláírása óta eltelt több mint hét évtized során a tagok száma majdnem négyszeresére nőtt, ám egyúttal a kezdeti erőviszonyok is megváltoztak. Az európai-amerikai hegemonia megszűnt, mára az ázsiai és afrikai országok vannak többségben. Ez a tény a döntéshozatalra is rányomja a bélyegét, hiszen jelentős arányban vannak muszlim országok, akik így erős érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek a szervezetben, bizonyos esetekben egy furcsa koalíciót kötve egyes nyugati, liberális erőkkel: gyakran születnek például Izraelt elítélő határozatok¹⁴ és a legutóbb komoly nemzetközi visszhangot kiváltó Globális Migrációs Paktum is inkább az ő érdekeiket szolgálja, mint a migráció szempontjából a célországokat.¹⁵

Hogy megértsük, miként terjeszti ki hatáskörét és vonja magához egyes fogalmak kizárólagos interpretálásának jogát a szervezet, az alábbiakat fontos hangsúlyozni. Az emberi jogok védelmét nemzetközi szinten elsőként az ENSZ által 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata biztosította, amely szerint „az emberiség családja minden egyes tagja

¹⁴ Lásd: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20180614-az-ensz-kozgyulese-elitelte-izraelt-a-palesztin-civilekkel-szembeni-tulzott-ero-alkalmazasaert.html>
<http://www.atv.hu/kulfold/20180325-izraelt-elitelo-hatarozatok-magyarorszag-is-nemmel-szavazott-az-ensz-szervezeteben>

¹⁵ Lásd: <http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2018/09/A-migr%C3%A1ci%C3%B3ra-%C3%A9s-a-menek%C3%BCltekre-vonatkoz%C3%B3-glob%C3%A1lis-paktumok-m%C3%A1solata-2.pdf>

méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése”¹⁶ alapján áll. Az emberi jogok alanyi jogok, amelyek minden embert születéstől fogva megilletnek, így az államoknak ezeket biztosítaniuk kell. A hagyományosan a természetjogból eredeztethető jogok védelme immáron írott, nemzetközi szabályozás tárgyává vált.

Ez önmagában nem a konfliktus okozója, nem kérdés, hogy az emberi jogokat – azok eredeti, nem átideologizált tartalmával – minden államnak kötelessége (volna) biztosítani állampolgárai számára. A gondot ezzel összefüggésben az ENSZ azon, immáron évtizedekre visszanyúló gyakorlata jelenti, hogy a „nyilatkozatként” elfogadott ENSZ közgyűlési határozatokat, amelyek ilyen formában puha jogi dokumentumoknak, politikai szándéknyilatkozatoknak tekinthetők, szokásjogi úton mégis a nemzetközi jog részévé teszik. Legtöbbször nemzetközi bíróságok hivatkoznak ezekre ítéleteikben, aminek következtében akár olyan államnak is alkalmaznia kell ezeket a határozatokat, illetve át kell ültetnie azokat nemzeti jogrendszerébe, amely eredetileg nem szerepelt az aláírók között. Ennek kitűnő példája a már említett Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, amely későbbi emberi jogi tárgyú ENSZ-kodifikációk alapjául is szolgált, noha eredetileg jogilag nem kötelező formában, közgyűlési határozatként került elfogadásra. Tekintettel arra, hogy szövegét számos állam „morális kötelezettségként” beépítette az alkotmányába/jogrendszerébe, szokásjogi úton kötelező erejűvé vált. Ezt az eredményt az ENSZ 1968. évi teheráni emberi jogi konferenciáján meg is erősítették. Természetesen ebben az esetben is voltak olyan államok, amelyek nem voltak részesei az erre épülő emberi jogi egyezségokmányoknak, de azok a szokásjog miatt rájuk is kötelezővé váltak.

„Az ENSZ emberi jogi politikájának égisze alatt egyre inkább elterjedt az emberi jogi retorika, és az emberi jogok intézményesülése egy pozitív eredményekkel kecsegtető fejlődési úton indult meg. Ezzel párhuzamosan azonban egyre intenzívebbé vált az emberi jogi szólamokkal történő visszaélés is.”¹⁷ Az ENSZ ma is élen jár az emberi jogok körének kibővítésében, ezt ehelyütt két példán keresztül mutatjuk be.

¹⁶ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, Preambulum:

https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf

¹⁷ Pongrácz Alex: Szuverenitás és alkotmányosság a globális előtérben. <https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/pongrazc-alex-szuverenitas-es-alkotmanyossag-a-globalis-eroterben.original.pdf>

Az elmúlt években talán legtöbb konfliktust kiváltó alapjoggá a menedékjog és annak értelmezése vált. A migrációt ellenző részes államok kritikája szerint az ENSZ puha jogi aktusai abba az irányba mutatnak, hogy menedékjog helyett a migrációhoz való jogot tekintsük emberi jognak. Ennek érdekében különböző emberi jogi tárgyú megállapodások, iránymutatások, nyilatkozatok jönnek létre, amelyeknek ugyan legtöbbször csak ajánlás jellegük van és jogi úton nem kikényszeríthetők – vagyis szigorúan véve nem forrásai a nemzetközi jognak – idővel mégis begyűrűzhetnek a nemzeti jogokba.

A jelenséggel kapcsolatban Matthias Herdegen, a bonni egyetem nemzetközi jogászprofesszora egy interjúban kifejtette, hogy rendszeresen találkozni nemzetközi bírói fórumokon azzal a jelenséggel, hogy a jogilag kötelező erővel bíró normák tartalmát „puhajogi” (nem kötelező erejű) aktusokból vezetik le. A professzor szerint ez azt jelenti, hogy valójában sokszor nem kötelező erejű dokumentumokkal alakítják át a már érvényben lévő, kötelező normák tartalmát, így minden ilyen „puhajogi” dokumentum elköteleződést jelent a jövőre nézve.¹⁸ A legutóbbi kísérlet arra, hogy egy deklaráltan nem kötelező erejű ENSZ-dokumentumot mégis azzá tegyenek, a Globális Migrációs Paktum elfogadása volt. Bár számos tagállam – körülbelül 40 ország – utasította el a végleges szöveget, ennek ellenére már a Migrációs Paktum ratifikációja előtt, az Európai Parlament humanitárius vízum bevezetéséről szóló javaslata e dokumentumra hivatkozott preambulumban.¹⁹

Éppen erre a veszélyre hívta fel a figyelmet a magyar kormány is a migrációs paktum kapcsán, így ahhoz hazánk nem is csatlakozott. Szijjártó Péter elmondása szerint ugyanis „amióta tavaly hat ország elutasította a szóban forgó csomag elfogadását, az ENSZ-ben "gyakorlatilag szakmányban gyártják" azokat a határozatokat, amelyek a globális migrációs csomagra és a globális menekültügyi csomagra hivatkoznak, és ezáltal folyamatosan kísérletet tesznek arra, hogy ezt a két csomagot a nemzetközi jog részévé, ott hivatkozási alappá tegyék.

¹⁸ Lásd: <https://fassadenkratzer.wordpress.com/2018/11/29/auch-der-voelkerrechtler-matthias-herdegen-kritisiert-den-un-migrationspakt-und-die-haltung-der-bundesregierung/>

¹⁹ Lásd: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2018-0494+0+DOC+PDF+V0//EN>

Magyarország álláspontja egyértelmű: ahogyan a globális migrációs csomag egészében, úgy részeiként sem válhat a nemzetközi jog részévé, nem válhat nemzetközi jogi hivatkozásra.”²⁰

De nem csupán a migráció kapcsán szembesülhetnek az államok a társadalmaikat, állampolgáraik mindennapjait mélyen érintő nyomásgyakorlással. Ahogyan menedéj jogból puha jogi dokumentumokon és nemzetközi bírói fórumokon keresztül migrációhoz való jog lett, úgy például a nemek közötti egyenlőségből levezetve tettek kísérletet férfi és nő teljes uniformizálására, a természetes nemi identitás elleni totális támadásra. Margaruite Peeters²¹ azt a tendenciát elemezte, amely következtében a „gender ideológia” világszintű kulturális normává vált. A szerző megállapítása szerint a „gender” posztmodern fogalom, és így, – amint korábban mi is utaltunk a világ „morális vezetőinek” agendájára –, dekonstrukcionista, amely minden értéket, évezredek óta fennálló szokást, hagyományt, intézményt támad, illetén módon világnézetileg a legkevésbé sem semleges.

Peeters szerint a „gender” kapcsán az egyik legnagyobb nehézséget az jelenti, hogy e fogalmat soha, sehol nem definiálták. Az ENSZ által 1995-ben Pekingben megtartott IV. Nőügyi Világkonferencián éppen így tudott utat törni magának a gender fogalma: definíció hiányában sok küldött úgy vélte, gender alatt nőt és férfit kell érteni. Később aztán világossá vált, hogy ez nem így van. Peeters felhívja a figyelmet arra a tendenciára, amely a konferencia után vette kezdetét. Meglátása szerint a nem kellőképpen definiált fogalmat ezt követően olyan oktatási céllá nyilvánították, amely rövid idő alatt globális kulturális minimummá vált. Ezt a szerző szerint a következőképpen érték el. A homályos, tartalmilag – tudatosan - nem körülhatárolt kifejezések alkalmazásával kezdetét vette a nyelv teljes átírása. Olyan fogalmakat, mint a szabadság, egyenlőség, nem, házasság, vagy akár a család, egyszerre teljesen másként értelmeztek, mint korábban. Minden viszonylagossá vált, az évezredek keresztül egyféleképpen értelmezett, egzakt fogalmak bomlásnak indultak. Marguerite Peeters arra is rámutat, hogy a „nemek közötti egyenlőség” kifejezés – amely szintén a gender ideológia kulcsfogalma - hasonló átalakuláson ment keresztül, és immáron – ajánlásokon és puha jogi

²⁰ Lásd: <https://www.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/az-ensz-globalis-migracios-csomagja-nem-lehet-hivatkozasi-alap-a-nemzetkozi-jogban>

²¹ A 2013-ban megjelent „Le Gender, une norme mondiale?” című művében (magyar fordításban: Genderőrület) a belga nemzetiségű politika- és kultúrakutató, a „gender ideológiával” foglalkozik.

aktusokon keresztül – egyértelműen posztmodern megközelítésűvé vált, így például magában foglalja az LMBTQ személyek jogait is.²²

Miután az ENSZ különböző dokumentumaiban utat tört magának a „gender” fogalma, egyre több más szervezet is elkezdte alkalmazni annak „új” tartalmával. Az Európa Tanács - amelynek működésére később részletesen visszatérünk - a nők elleni erőszak visszaszorítására szövegezte meg az Isztambuli Egyezményt, amelyben a nemet már társadalmi konstrukcióként definiálják.²³

Az Európa Tanács 2008 decemberében döntött a Nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzése és az ellenük való küzdelem Ad Hoc Bizottságának (CAHVIO) létrehozásáról. A szerződést 2009-2010-ben „tárgyalták le”, és végleges szövegét 2010 decemberében fogadták el, majd a Miniszteri Bizottság jóváhagyását követően 2011. május 11-én nyitották meg aláírásra. A névlegesen a „kapcsolati erőszak minden formáját elutasító” Isztambuli Egyezménynek azonban számos olyan rendelkezése van, amely az ún. gender-megközelítést elfogadva és arra hivatkozva állapít meg kötelezettségeket a részes államok számára. Sőt, tulajdonképpen nem túlzás azt állítani, hogy maga az Egyezmény is ennek a megközelítésnek a talaján áll, tekintettel arra, hogy a dokumentum központi fogalma a „gender”, azaz a „társadalmi nem” kategóriája, mely a női és férfi szerepeket nem biológiai, teremtett adottságként, hanem „társadalmilag létrehozott szerepként” definiálja – így abba „progresszív” jogértelmezés esetén az „aszexuális genderfluid” vagy a „genderqueer” is beleérthető. E megközelítés végigvonul az egyezmény egész szövegén, az ugyanis visszatérően „gender-perspektívákról”, a „sztereotipizált nemi szerepek eltörléséről” értekezik, konzekvensen és hangsúlyosan külön beszélve „biológiai” és „társadalmi nemekről”.²⁴

Azok az államok, amelyek nem kívánnak ehhez hasonló fogalmak alkalmazásának hivatkozási alapot teremteni, nem ratifikálták az egyezményt, ennek ellenére semmi nem garantálja, hogy tényleg meg tudják kerülni e normák kötelezővé válását. A folyamat itt ugyanis nem ért véget.

²² Marguerite A. Peeters: A nemek forradalma – Globális terv.

²³ Art. 3. c) “gender” shall mean the socially constructed roles, behaviours, activities and attributes that a given society considers appropriate for women and men; <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>

²⁴ <http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2018/09/A-v%C3%A1laszt%C3%A1sok-ut%C3%A1n-sem-ker%C3%BCIhet-sz%C3%B3ba-a-gender-egyezm%C3%A9ny-elfogad%C3%A1sa-m%C3%A1solata.pdf>

2020 márciusában az Európai Bizottság bejelentette a következő 5 évre vonatkozó Európai Nemek Közötti Egyenlőségi Stratégiát (Gender Stratégia),²⁵ amely az Isztambuli Egyezményben megfogalmazott „gender” fogalmat vette át, és amelyben több utalás van az Isztambuli Egyezmény végrehajtásának szükségességére, még ha ez azt is jelenti, hogy az egyezmény egyes elemeit az uniós jogba beemelve kellene kötelezővé tenni az államok számára.²⁶ Így fest hát a globális jurisztokrácia működés közben, így zárul be az „ördögi kör”.

A nemi identitás, az ezen alapuló házasság és a család, valamint a nemzet, a nemzethez kapcsolódó értékrendszer képezik a társadalom szövetét. Amint láthatjuk, a migrációval és a nemek relativizálásával az alkotmánnyá váló nemzetközi jog éppen e szövetet támadja, befolyásolja, kívánja átalakítani. Éppen ezért kiváltképp fontos, hogy felhívjuk a figyelmet ezen tendenciákra, hiszen a nemzetközi jog „független” szakértőinek olyan hatalom áll rendelkezésére, amellyel e társadalomalakító céljukat képesek is elérni.

2.6. Az Európa Tanács szerepe a közös európai alkotmánymodell kialakításában

A világháborúk során a hadszínterek jelentős része Európában volt, az itt kirobbant konfliktusok felfoghatatlan fizikai, szellemi és lelki pusztítást okoztak. Az európai nemzetek a korábbi évszázadok során is számtalan konfliktusba keveredtek egymással vallási vagy területszerzési okokból, ami azt a megalapozott félelmet keltette a kontinensen, hogy ez a későbbiekben sem lesz másképp. E félelemtől vezérelve indult meg a közeledés, elsőként az 1949-ben Londonban létrejött²⁷ strasbourgi székhelyű Európa Tanáccsal.²⁸ Az Európa Tanács egy regionális nemzetközi szervezet, kormányközi együttműködés, amelyhez bármely ország csatlakozhat, amely elismeri a jogállamiságot és biztosítja az emberi jogokat. Legfőbb döntéshozó szerve a tagállamok kormányainak képviselőiből álló Miniszteri Bizottság, amely meghatározza az Európa Tanács működésének irányát és politikai vitákat folytat le, emellett

²⁵ Lásd: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EN>

²⁶

Lásd:

https://index.hu/kulfold/eurologus/2020/03/05/eu_nemi_egyenjogusag_strategi_kotelezo_isztambuli_egyezmény/

²⁷ Lásd: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/001>

²⁸ Hivatalos honlapja: <https://www.coe.int/en/web/portal/home>

pedig jogilag nem kötelező erejű ajánlásokat fogad el, valamint egyezményeket hagy jóvá. Évente négyszer ül össze a Parlamenti Közgyűlés a tagállamok által delegált képviselőkkel, ám az általuk hozott határozatok csupán ajánlás jellegűek. Az emberi jogok védelme terén az egyik legfontosabb európai szervezetről van szó, ennek megfelelően az intézményrendszeréhez tartozó Emberi Jogok Európai Bírósága is jelentős szerepet lát el ezen a területen.

Az Európa Tanács alapszabályának 17. cikke szerint a „Miniszteri Bizottság tanácsadó és szakértői bizottságokat és testületeket hozhat létre megfelelő célokra, saját belátása szerint.” E felhatalmazó rendelkezés alapján hozta létre az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1990-ben a „Jog a demokráciáért Európai Bizottságot”, rövidebb nevén a Velencei Bizottságot. A Velencei Bizottság az Európa Tanács alkotmányozási kérdésekben tevékenykedő tanácsadó szervezete.²⁹ Céljai között szerepel, hogy a részes államok jogrendszerei közeledjenek egymáshoz, elősegítve ezzel a demokrácia és a jogállamiság érvényesülését, elemzéseivel (amelyek különböző tanulmányok, jelentések formájában látnak napvilágot) elősegítse az egyes jogrendszerekben keletkező problémák megoldását. A bizottság nem titkolt célja volt, hogy a kelet-közép-európai országokat is segítse abban, hogy „teljes jogú tagjai lehessenek a demokratikus nemzetek családjának”.

Egyes szerzők szerint a Velencei Bizottság azonban itt nem áll meg, hiszen egyértelműen kirajzolódik a tevékenységéből, hogy valójában egy európai alkotmányos modell kialakításán fáradozik, tehát nem csupán annak ellenőrzését tekinti feladatának, hogy a részes államok megfelelnek-e a minimális demokratikus követelményeknek (Mathieu 2018, 114). Pokol Béla megfogalmazásában a Velencei Bizottság „elvileg ugyan csak ajánlásokat adhat neki (az Európa Tanácsnak) és az emberjogi egyezményt aláíró államoknak, de ténylegesen egyre inkább egy globális alkotmányellenőrző szervként tevékenykedik – az államok teljes közjogi rendszerét kontrollálva –, és ezzel a legmélyebben sérti a szuverén államok alkotmányozási kompetenciáját (Pokol 2017. 53).”

Pokol arra is felhívja a figyelmet, hogy e szervezet ugyanúgy a „globális alkotmányoligarchia” részét képezi. Miközben ugyanis csak az európai közös alkotmányos örökség védelme lenne a feladata, az ebbe egyáltalán nem tartozó alkotmányozásokkal és alkotmánymódosításokkal

²⁹ Lásd: <http://www.europatanacs.hu/index.php?workSpace=pages&id=49&langId=1>

szemben is kifogásokat támaszt. Eklatáns példája e túlterjeszkedő hatáskörgyakorlásnak, amikor 2011-ben hazánkkal összefüggésben komoly kritikákkal illette az Alkotmánybíróság hatásköreinek átalakítását, miközben részes államai egy részében nem is ismert az alkotmánybíróság intézménye (Pokol 2014, 57-58). A nehézséget ezzel összefüggésben valójában az okozza, hogy a Velencei Bizottság dönt arról is, hogy bizonyos alapelvek mikor válnak „a közös európai alkotmányos örökség” részévé, tehát mikor kerülnek ki az állami hatáskörből, a demokratikus mechanizmus döntési köréből (Mathieu 2018, 115). Sőt, a Velencei Bizottság hamarosan uniós jogforrássá válhat, az erre utaló tendenciák jól dokumentáltak, irányuk egyértelmű (Varga Zs. 2015, 151-167).

Következésképpen kijelenthető, az Európa Tanácsnak széles mozgástere van az globalizálódó alkotmányjog tartalmi kérdéseit illetően, főleg, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága, mint bírói szerv az emberi jogok tekintetében ítéleteivel közvetlen beavatkozásra képes az egyes tagállamok jogrendszere tekintetében.

3. Az Európai Unió hatalmi túlterjeszkedései és a tagállami szuverenitás

3.1. Az Európai Unió különleges volta, és az ebből fakadó bizonytalanságok

A jelenlegi formájában 1993 óta létező Európai Unió nagyban különbözik más, első látásra talán hasonlóknak tűnő nemzetközi intézményektől, így például az Amerikai Államok Szervezetétől. Utóbbi ugyanis, ahogy az azt megalapító dokumentum 1. cikkelyéből kiderül, egyáltalán nem érinti az államok szuverén jogköreit (Huizinga 2016, 4-5). Ezzel szemben az Európai Unió tagállamai a szuverenitásuk egy részét együtt gyakorolják a többi tagállammal. Itt kezdődnek azonban a bajok, a félreértések, illetve ebből adódnak lehetőségek a mi közelebbi témánkra, a hatalmi túlterjeszkedésekre is.

Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy az Európai Unió egyfajta állandó kötélhúzás tárgyát képezi a tagállami szuverenitás és a sokat emlegetett európai szolidaritás, azaz a föderalizmus hívei között (Hayward-Wurzel 2012, 5). Mindennek pedig egy nagyon régi és mély oka van, ez pedig az európai integráció kezdeteire, közel hét évtizedre nyúlik vissza. Az Európai Szén- és

Acélközösség 1952-es létrehozása óta kérdéses – és ennek megfelelően vitatott – ugyanis az európai integráció végcélja. „Ever closer union” – egyre szorosabb szövetség, szól a sokat emlegetett, az uniós alapszerződésekben is lefektetett cél, amely kellőképpen absztrakt ahhoz, hogy mindenki tetszés szerint értelmezhesse.

Az integráció célja körüli vitában akár háromféle tábor is be lehet azonosítani. Vannak, akik önálló szuverént, azaz egy szuverén európai szuperállamot, más néven Európai Egyesült Államokat szeretnének. Megint mások egy szupranacionális szervezetben gondolkodnak, ez a jelenlegi köztes állapot, illetve annak lépésenkénti továbbfejlesztése. A harmadik csoport pedig a nemzetállamok híveit takarja, vagyis a szuverenistákat, akik egy gazdasági fókuszú konföderáció hívei (Baudin 2015, 239-241). A szuverenisták az ötvenes évek, azaz de Gaulle tábornok óta eddig mindig megakadályozták, hogy visszafordíthatatlan egységesülési folyamatok induljanak el egy szuperállam irányába, amely a tagállami önállóság végét jelentené (i.m 245-246). Jelenleg, a Lisszaboni Szerződés nyomán csak annyi biztos, hogy az Európai Unió egy máshoz nem hasonlítható, azaz *sui generis* államszerű alakulat, amely azonban se nem konföderáció, se nem föderáció (Szabó 2018, 4).³⁰

Mivel azonban a fent leírt dilemma, azaz az integráció végcéljának tisztázatlansága folyamatosan fennáll, így a mostani állapot alakíthatónak, sőt, sokak, különösen a föderáció hívei részéről alakítandónak tűnik. Ez azt jelenti, hogy a már létező uniós intézményekben kialakult egy nagyjából hasonló gondolkodású elit, amely az általuk működtetett szervek célját nemcsak a jelenlegi feladat- és hatáskörök ellátásában, hanem a keretek kitolásában látja. Mivel pedig a kereteket ebben a jogi küzdelemben csakis a tagállamok kárára lehet kitolni, így az említett, nagyrészt bürokrata-jurisztokrata elit mindezt újabb és újabb jogkörök tagállamoktól történő kiszervezésével igyekszik megvalósítani.

Mindehhez pedig az európai integráció hagyományai jó alapot teremtenek. Az ötvenes évek kezdeti nehézségei után ugyanis még a sok tekintetben föderalista alapító atyák is elkezdtek egy visszafogottabb, fokozatos integrációs álláspontot képviselni. Ez az úgynevezett

³⁰ Szabó Marcel mellett például Paolo Palchetti, az olasz Macerata Egyetem professzora is megállapítja, hogy az EU a nemzetközi jogviszonyok alakítója ugyan, de az „ügyek döntő többségében” nem teljes értékű, azaz korlátozott jogalany. Lásd részletesen: Palchetti, Paolo 2018, különösen az 1409-1410, illetve az 1425-1426. oldalakat.

funkcionalista iskola, amely röviden összefoglalva minél több területen fűzné össze gyakorlati alapon a tagállamokat, amely elvezethet egy teljesebb integrációhoz. Adrian Hilton az úgynevezett „Monnet-módszert” a következőképpen foglalta össze: „Európa nemzeteit úgy kell a szuperállam irányába vezetnünk, hogy a polgáraik ne vegyék észre, hogy mi történik. Ezt egymást követő lépésekkel lehet elérni, amelyeket gazdasági törekvések mögé kell rejteni, ugyanakkor végeredményként és visszafordíthatatlanul el fognak vezetni a föderációhoz”. Hilton szavait Huizinga szerint hosszú ideig tévesen Monnet-nak tulajdonították, és ez mindenesetre sokat elárul arról, hogy az angol konzervatív gondolkodónak mennyire sikerült rekonstruálnia az egyik alapító atya gondolkodását (Huizinga 2017,33).

Ez a sajátos, úgynevezett spill-over hatás, egy neofunkcionalista elmélet, amelynek lényege, hogy előbb „a politikailag nem érzékeny területeket” kell az integrációba bevonni, amely ily módon, fokozatosan tud majd kiteljesedni. Tárgyunk szempontjából kiemelten fontos Ernst B. Haas spill-over hatásról szóló meglátása, miszerint az két pilléren nyugszik: az önfenntartó európai gazdasági bővülésén, illetve az ügyek egyre fokozódó, szakértők (technokraták) általi intézésén. Ha pedig ez a folyamat beindult, akkor annak végeredménye csak az európai föderáció, tehát a szupranacionalitás győzelme lehet a neofunkcionalisták szerint.³¹

Anélkül, hogy az Európai Szén- és Atomközösség létrehozásától kezdve végigvennénk az integráció összes fontos állomását, csak annyit jeleznénk, hogy a hatvanas évektől, tehát az egységesedés első komoly megtorpanásától kezdve megjelent a rivális elmélet, a kormányköziség, az ún. „intergovernmentalizmus”. Mindez gyakorlatilag egy máig jelentkező törésvonalat eredményezett az európai közösségben. Bár az integráció folyamatosan bővült, a kétezres évek közepére, a legutóbbi nagyobb bővítés időszakára is fennállt ez a típusú megosztottság, különösen az európai alkotmány kérdésében. Utóbbi elfogadtatása nem sikerült ugyan, de a Lisszaboni Szerződés formájában szabályai jórészt beépültek az európai jogrendbe. Egy dologban azonban a legutóbbi kulcsfontosságú uniós alapokmány sem hozott változást: a szuverének a tagállamok, és az Európai Unió nem önálló állam, nem teremthet

³¹ Lásd részletesen: *Navracsics Tibor: Európai belpolitika: az Európai Unió politikatudományi elemzése. Tézisek.* Internetes elérhetőség: https://www.ajk.elte.hu/file/POLDI_NavracsicsTibor_tez.pdf 5. oldal

magának hatásköröket, azt csakis a tagországok adhatnak át neki, közös döntésükkel. További garancia ezen alapok szilárdsága mellett a szubszidiaritás uniós alapelve (Szczerksi 2018, 147).

Mindennek fényében kell megvizsgáljunk az EU-ban az elmúlt években-évtizedekben tapasztalható, a tagállami szuverenitás kiszervezésére vonatkozó törekvéseket. A következőkben ezeket két kiemelt uniós intézmény példáján vizsgáljuk meg, kitérve az ezen gyakorlatokat ért kritikákra is, majd ezt követően áttérve az európai szintű igazságszolgáltató szervek tárgyunk szempontjából releváns működésére.

3.2. Az Európai Bizottság

A szuverenitás tagállamoktól történő kiszervezésével kapcsolatos viták, illetve hatalmi túlterjeszkedések a leggyakrabban az Európai Bizottság tevékenységével kapcsolatban merülnek fel. Ahogyan a téma egyik szakértője fogalmaz, „az Európai Unió bürokráciája egy valószínűtlen sikertörténet”, már ami az aktivizmusát és a tagállamok szakpolitikáinak befolyásolását illeti, különösen, ha az egésze a bonyolult összetétele, működés módja és jogszabályi korlátai fényében tekintünk. A Bizottság az Európai Uniónak az a szerve, amely miatt képes aktivista államként feltűnni (Page 2012, 82-83). Egyfajta ökölszabályként elmondható, hogy minél erősebb az Európai Bizottság, annál erősebb az EU föderalista alapja.³²

A brüsszeli végrehajtó testületet, bár gyakran hasonlítják a tagállami kormányokhoz, nem ruházták fel olyan szintű jogkörökkel, amilyenekkel a nemzeti kormányok rendelkeznek. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a Bizottságnak kiemelt szerepe van a jogszabályok kezdeményezésében, illetve végrehajtásában-érvényesítésében is (Huizinga 2016, 6), de legbefolyásosabb funkciója az EU hatalmi rendszerében mégis az lenne, hogy ez az uniós szerv a „Szerződések Őre”. Ez gyakorlatilag egy „honest broker” közvetítő szerepet jelentett a Tanács és az Európai Parlament között, de a Bizottság a kétezres évektől, de főként a Barroso-Bizottság működésének utolsó éveitől „önálló tudatra ébredt”, egyre inkább átpolitizálódott, illetve igyekezett önálló politikai szerepre szert tenni (Szánthó 2019, 86).

³² Alapjogokért Központ: *Az EU válsága és lehetséges jövője*. 2019. június 3. Internetes elérhetőség: http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2019/06/az_eu_valsaga_v3.pdf

Ugyanakkor a 2014-19 közötti vezető, Jean-Claude Juncker programadása szerint már „politikai testület” volt. Juncker ezt a következőképpen magyarázta: „Az Európai Tanács tesz javaslatot a Bizottság elnökére. Ez nem jelenti azt, hogy ő a titkárságuk. A Bizottság nem egy technikai testület, amelyet olyan közszolgák alkotnak, akik végrehajtják más intézmények utasításait. A Bizottság politikai. És szeretném, ha még politikaibb lenne. Sőt, valójában erősen politikai lesz”.³³ Ez végül a testület semlegességével kapcsolatos kritikákhoz vezetett, Orbán Viktor például a szovjet érából ismert politikai bizottsághoz, a „politbürohoz” hasonlította Juncker testületének működését. Orbán szerint a Bizottság a – tagállamok vezetői által alkotott – Tanács rovására próbált komolyabb szerephez jutni Európa jövőjének meghatározásában, szembe menve az integráció alapidokumentumaival.³⁴

Nem ez az egyetlen kritika azonban, amely az Európai Bizottságot a szuverenitás kérdése kapcsán érte. Egy német közjogász, emeritus professzor, Karl Albrecht Schachtschneider például úgy fogalmazott a szervezet kapcsán, hogy az az Európai Unió „valódi hajtóereje”, amely „mindenekelőtt saját érdekében hatalmának kiterjesztésén” dolgozik, miközben a szerződéseket csak „opportunistá” módon tartatja be. Utóbbi alatt a jogtudós elsősorban az államháztartási hiányokra³⁵, illetve az eurómentés folyamatára utal. Mindemellett „természetesen” felhívja a figyelmet a testület demokratikus legitimitációjának és elszámoltathatóságának hiányos voltára³⁶ (Schachtschneider 2016, 213-214).

Nem segít az Európai Bizottságot ért vádak megcáfolásában az sem, hogy a testület maga sem igyekszik a polgárközelibb működésben. Így például az európai polgári kezdeményezéseknek, hiába volt – előírászerű módon – milliós társadalmi támogatottságuk, rendre elbuktak a brüsszeli bürokrácián (Szczerzski 2018, 167). Bár a Lisszaboni Szerződés szerint az európai

³³ Lásd részletesen: Jean-Claude Juncker: A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change Political Guidelines for the next European Commission Opening Statement in the European Parliament Plenary Session. Strasbourg 2014. július 15. Internetes elérhetőség: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/juncker-political-guidelines-speech_en.pdf

³⁴ Lásd részletesen: Orbán Viktor: HUNGARY AND THE CRISIS OF EUROPE. Hungarian Review. Vol. VIII. No.1. 2017. január 24. Internetes elérhetőség: http://hungarianreview.com/article/20170124_hungary_and_the_crisis_of_europe

³⁵ Külön tanulmányt érdemelne, hogy mikor, milyen alapon avatkozott be, illetve adott esetben nem avatkozott be túlzottdeficit-eljárással a maastrichti szabályokat megszegő tagállamok fiskális politikájába az EU, illetve különösen a Bizottság.

³⁶ Itt a szerző a demokratikus megválasztási folyamat fogyatékoságait érti: azt az Európai Parlament sem adhatja meg szerinte, mert nem arányos az összetétele.

polgári kezdeményezés jogintézményét egyértelműen a bürokratikus szervezetrendszer bizonyos fokú demokratizálásának szándéka ihlette, az végső soron ismét csak a Bizottság jogköreit szélesítette.³⁷

A testület liberális-globalista elfogultsága ráadásul más ügyekben is újra és újra bizonyítást nyer, így például elég a tömeges abortusz-finanszírozási ügyekre gondolni, melyeket nemzetközi abortuszszervezeteken keresztül afrikai, ázsiai, illetve dél-amerikai országokban hajtottak végre. A finanszírozási műveleteket a bürokraták az EU fejlesztési támogatásainak, és a HIV/AIDS, illetve a szegénység elleni harcnak a köntösébe bújtatták az uniós állampolgárok elől (Huizinga 2016, 80-82). Azt, hogy a Bizottság mennyire fontos befolyásoló központja a liberális-globalista elkötelezettségű érdekcsoportoknak, már 2004-ben bizonyította a keresztény-konzervatív Rocco Buttiglione biztosi székbe kerülésének megakadályozása. Bár az olasz biztosjelölt támogatta az Európai Unió Alapjogi Chartáját, és vállalta volna, hogy annak megfelelően végzi biztosi munkáját, a homoszexualitással kapcsolatos személyes-vallási meggyőződése miatt végül nem lehetett az Európai Bizottság tagja (i.m. 102-105).

A korábban jelzett, univerzalista-multinacionális trendek ebben az uniós intézményben fokozottan érvényesülnek. Erre vannak empirikus bizonyítékok is a bürokraták orientációit illetően, viszont az is kétségtelen, hogy a föderalizmus „nem hézagmentes”: a szupranacionális elkötelezettség legkevésbé az egyes biztosoknál lelhető fel. Ám, míg náluk különböző mértékben, de valamelyest biztosan érvényesül „az általuk legjobban ismert ország” álláspontjainak fokozottabb képviselete, sem az ő esetükben, sem a kiküldött nemzeti szakértőknél, sem pedig a komitológiai bizottságokban nem mondható ez automatizmusnak. Azaz, bizonyos mértékben valóban alapos, és különböző kutatásokkal is alátámasztott az az állítás, miszerint a „brüsszeli levegő föderalistává tesz” (Page 2012, 85-88).

Nehezen vitatható, hogy létezik egy sajátos európai bürokrata-technokrata elit, amely a kontinens vezetésére törve, a tagállamok rovására igyekszik jogköröket szerezni. A xenofóbia mintájára Roger Scruton „oikofóbiának” nevezte azt a jelenséget, amellyel az ezredfordulón

³⁷ Fricz Tamás: Európa&Unió. Alapjogokért Központ, 2019. december 2. Internetes elérhetőség: http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2019/12/europa_unio_teljes.pdf 31. oldal

egyre tömegesebben találkozott, és amelyen „az örökség és a haza megtagadását” értette. Scruton szerint „következésképpen az európai parlamentek és bürokráciák mágnesként vonzzák az oikofóbokat, akik hatalmukat gyakorolva legfőképpen azon igyekeznek, hogy gyalázzák és lerombolják a nemzeti értékeket”. Hozzátette, hogy az ilyen ember a maga szemében „a fölvilágosult univerzalizmust védelmezi a helyi sovinizmussal szemben” (Scruton 2005, 207).

Ráadásul, érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy ez a globális-liberális elit nagyon sajátosan kezelte azokat a kelet-közép-európai országokat, amelyek nagy része 2004-ben csatlakozott az Európai Unióhoz. Ebben a régióban - részben fennálló kulturális kapcsolataik, részben kényelmi okok miatt – inkább a posztkommunista elitek egy részével, részben pedig a helyi liberális értelmiséggel kötöttek szövetséget, a lassú, de biztos föderalizálódás, illetve további hatáskörelvonások jegyében.³⁸ Mindez pedig belpolitikai következményekkel is jár(t), egészen egyszerűen kettős mérce érvényesül(t) a nemzeti-szuverenista kormányokkal szemben. A bajokat fokozta, hogy sajátos „nyugatosítási” művelet indult, amelyet előítéletek és dominancia-törekvések kísértek részükről (Szczerki 2018, 35). Mindez nemcsak a média felvásárlásában, befolyásolásában öltött testet, hanem egy új, kelet-európai elit képzésében is (i.m. 38).

Ami a Bizottság szuverenitáskorlátozó fellépését illeti, érdemes felhívni a figyelmet a jogállamiság területén történő hatáskör-bővítésre. A Lisszaboni Szerződés óta – némileg szembemelve a várakozásokkal – szorosabb kötődés alakult ki a parlamenti döntéshozó csoportok és az Európai Bizottság között (Szczerki 2018, 114-115). Az elmúlt ciklus (2014-19) ebben valóságos áttörést hozott, és a jogállamiság elvont elve egyfajta „bunkósbottá” vált a Bizottság, illetve az EP balliberális többsége kezében. Valami oknál fogva a jogállamiság általuk értelmezett absztrakt fogalmának érvényesülését eddig kizárólag az „újonnan”, tehát 2004-ben, vagy ezt követően csatlakozott országokon, illetve azok szuverenista elkötelezettségű, tehát a föderációs irányvonalat ellenző kormányain kérték számon.

³⁸ Ennek egyik szembetűnő példája volt, amikor az Európai Egyesült Államok leginkább elkötelezett hívének számító magyarországi párt (DK) elnökének (Gyurcsány Ferenc) családi cége (Altus Zrt.) komoly megbízásokat kapott az Európai Bizottságtól. A pártelnök ráadásul bevételei egy részét átforgatta pártja finanszírozásába, így gyakorlatilag a brüsszeli bürokrácia közvetlenül beavatkozott a magyar belpolitikai versenybe. Hasonló a helyzet egyes magyar balliberális-integrációpárti médiumok finanszírozásával is.

A Lisszaboni Szerződés 2. cikke szerinti, részleteiben ki nem fejtett közös alapértékeket (pl. jogállamiság, demokrácia stb.³⁹) az elmúlt időszakban – egy sor puha jogforrás segítségével – mind az Európai Bizottság, mind pedig az Európai Parlament igyekszik tartalommal megtölteni, sőt, újabban egy állandó jogállamisági mechanizmus bevezetése, illetve annak pénzügyi szankciókkal való kiegészítése is felmerült. A küzdelem élességét jelzi, hogy az Európai Bizottság – a globalista elit számára jelképes ügyben, a bevándorlás kapcsán⁴⁰ – kötelezettségszegési eljárást indított hazánk ellen, majd az Európai Bíróságon is beperelte Magyarországot az Alaptörvény módosítása (!) miatt. Mindez, a lopakodó hatáskörelvonás erőltetése pedig már egyértelmű, mély szuverenitáskérdéseket vet fel, mind tartalmi, mind pedig formai értelemben.⁴¹

Legújabbban, egyebek közt a koronavírus-járvány megjelenésére, illetve az ehhez társuló, az Európai Bizottság elnökasszonyának, Ursula von der Leyen bocsánatkéréséhez vezető zavarokra hivatkozva ismét felerősödött az európai szuverenitás gondolata. A válság ugyanis azt mutatta meg, hogy egy ilyen helyzetben az uniós vezető szervek jószerivel tehetetlenek, és emiatt az állampolgárok csak a nemzetállami megoldásokban bízhatnak. Az európai elit válasza ennek kapcsán pedig – az uniós reflexeknek megfelelően – a „több Európa” követelése, azaz az európai szuverenitás megerősítése.

Ezen a ponton érdemes emlékeztetni arra, hogy hasonló következményekkel járt a legutóbbi pénzügyi-gazdasági válság is, amely végeredményben ahhoz vezetett, hogy az Európai Bizottság – illetve az Európai Központi Bank és a Nemzetközi Valutaalap – szuverenitáskorlátozó befolyásra tettek szert egyes uniós tagállamok, így például Görögország esetében.⁴² Azért is lenne fontos, hogy az Európai Bizottság ne lépje túl hatásköreit a

³⁹ Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közösek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában”. Az Európai Unióról szóló szerződés, 2. cikk.

⁴⁰ Fricz Tamás: *Európa&Unió*. Alapjogokért Központ, 2019. december 2. Internetes elérhetőség: http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2019/12/europa_unio_teljes.pdf 33-34. oldal

⁴¹ Szánthó Miklós: Átfogó támadást indítottak uniós szervek a magyar szuverenitás ellen. Magyar Nemzet. 2019. július 25. Internetes elérhetőség: <https://magyarnemzet.hu/belfold/szantho-miklos-atfogo-tamadast-inditottak-unios-szervek-a-magyar-szuverenitas-ellen-7154957/>

⁴² Fricz Tamás: *Európa&Unió*. Alapjogokért Központ, 2019. december 2. Internetes elérhetőség: http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2019/12/europa_unio_teljes.pdf 31-32. oldal

válságkezelésben,⁴³ hogy az olyan – széleskörű támogatást élvező – ügyekben, mint például a tagállamok technológiai⁴⁴ vagy katonai szuverenitásának fokozott európai együttműködés révén történő erősítése, valóban sikerüljön megállapodásra jutni.

3.3. Az Európai Parlament

Bár az EU képviseleti szervét 1979 óta választják közvetlenül az állampolgárok, igazán jelentős jogkörökre csak a Lisszaboni Szerződés hatályba lépését követően tett szert. Már erre utaló erős jel volt – több korábbi jelzésértékű „lázadást” követően – a 2004-es, a Barroso-féle Európai Bizottság tagjainak megválasztásáról szóló vita is, ahol az európai parlamenti képviselőcsoportok – bár formálisan úgy tűnt, hogy az új Bizottsággal szemben léptek fel – valójában a tagállamokkal szemben akartak erőt mutatni. Erről tanúskodik több akkori kulcsszereplő nyilatkozata is, így Martin Schulz német szociáldemokrata politikus, a balközép frakció vezetője arról beszélt, hogy „folyamatosan szem előtt kell lennünk, és meg kell mutatnunk az erőnket. Szembe kell szállnunk a kormányokkal. Ha ez az üzenet keresztülmegy, akkor az emberek el fognak menni szavazni. Az állandó konfrontáció ezt a célt szolgálja”. Hasonló módon nyilatkozott ekkoriban, a 2004-es vita idején Daniel Cohn-Bendit, aki úgy fogalmazott: „ha ez a Ház azt akarja, hogy valaha tiszteljék, határozottan és világosan nemet kell mondani a tagállamok kormányainak” (Szlankó 2007, 25-29).

Ha úgy vesszük, az Európai Parlament erősítésének szorgalmazása végül sikerrel járt. A Lisszaboni Szerződés megerősített jogkörei révén az EP komolyabb, „társjogalkotói” szerepkörbe került, amely, messze nem jelentett a demokratikus deficit eltüntetésére tekintetében „teljes kompenzációt”. Főleg nem, a másik, közvetlenül az állampolgárok által választott parlamentáris szervek, a nemzeti törvényhozások számára. Krzysztof Szczerski meglátása szerint a tagállami parlamentek és az EP közötti együttműködés szorgalmazásával csak elfedni próbálják a közösségi döntések kapcsán felmerülő demokráciadeficitet (Szczerski

⁴³ Steiner Attila: *A szubszidiaritás reneszánsza: a tagállamok kulcsszerepe a koronavírus elleni európai küzdelemben.* Mandiner. 2020. április 6. Internetes elérhetőség: https://mandiner.hu/cikk/20200406_a_szubszidiaritás_reneszánsza_a_tagállamok_kulcsszerepe_a_koronavírus_elleni_európai_küzdelemben

⁴⁴ Ursula Von der Leyen: *A Union that strives for more. My agenda for Europe.* https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf 13. oldal

2018, 130-131). Mások szerint a demokráciadeficit csökkentése azért is nehézkes, mert az európai parlamenti képviselők elszámoltathatósága csekélyebb, mint a nemzeti parlamentek tagjaié (Rasmussen 2012, 100).

Más kritikák is érték azonban ezt az uniós testületet. Ezek közül visszatérő a „nép hiányára” vonatkozó érvelés, amely szerint „európai nép” hiányában az európai népképviselő legalábbis hiányos. Úgyszintén gyakran hangoztatott kifogás a testület választási rendszerével kapcsolatos kifogás, amelynek értelmében a „degresszív arányosság” elve sérti a reprezentativitás elvét. Úgyszintén, továbbra is hiányzik a parlamentek egyik lényegi tulajdonsága az EP jogkörei közül, mégpedig a jogalkotási kezdeményezésre vonatkozó, sőt, gyakorlatilag az önálló jogalkotásra való jogosítványa is (Schachtschneider 2016, 206-207).

Mindez azonban nem tartotta vissza az Európai Parlamentet attól, hogy az elmúlt évtizedben fokozza a már korábban is jelzett hatalombővítő törekvéseit. Ráadásul, a parlamenti munka totális átpolitizálódásával, valamint a Kelet-Nyugat-törésvonal felerősödésével bevált, szinte állandó gyakorlattá vált, hogy – hatáskörök hiányában is – az európai parlamenti képviselők igyekeztek beleszólni az újonnan csatlakozott tagállamok kormányainak munkájába. Emögött több tényező is meghúzódott: egyrészt, a tagállamokban vesztes politikai erők az EP-t használták fel a politikai háború folytatására; másrészt, a keleti, szuverenista kormányok ideológiai összetűzésbe kerültek az EP globalista-liberális alapállású erőivel,⁴⁵ amelyek ilyen ügyekre egy állandó koalíciót hoztak létre (szocialisták, liberálisok, zöldek, szélsőbal); harmadrészt, a szuverenista kormányzás bizonyos üzleti és hatalmi érdekeket sértett, amelyek szintén az EP-ben igyekeztek „törleszteni” a tagállamokkal szemben. Magyarország volt ezen gyakorlat első elszenvédője, és 2010 végétől, a médiatörvénnyel kapcsolatos vitáktól az Európai Parlament számára folyamatos ellenfelet jelent.

Kétségtelenül új szintre emelkedtek az EP balliberális többségének és a kereszténydemokrata jobboldali kormány összeütközései 2018 szeptemberében, amikor az úgynevezett 7. cikkely szerinti eljárást megindította az EP Magyarországgal szemben. A testület többségét az sem befolyásolta, hogy az eljárás megindításához valójában nem volt meg a szükséges

⁴⁵ *Az EU válsága és lehetséges jövője.* Alapjogokért Központ. 2019.07.03. Internetes elérhetőség: http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2019/06/az_eu_valsaga_v3.pdf

kétharmados többség, csak úgy sikerült egy mesterséges többséget létrehozni az EP-ben, hogy a tartózkodókat nem számították be a szavazatot leadók közé.

4. A nemzetközi bíróságok megerősödése, jurisztokrácia és annak kritikái

4.1. Az Európai Unió Bírósága

Az úgynevezett „neofunkcionalista” kutatói iskola megközelítése értelmében az Európai Bizottság mellett az Európai (Unió) Bíróság(a) (a továbbiakban az egyszerűség kedvéért: Európai Bíróság/Bíróság) a másik olyan szerv, amely fokozottan függetlenedni volt képes a nemzetállami ellenőrzéstől. Olyannyira, hogy egyes kutatók megállapításai szerint ezek az intézmények valójában transznacionális érdekcsoportok kívánalmi szerint járnak el, bizonyos mértékben akár a komoly hatalmi erővel rendelkező tagállami kormányfőkkel szembehelyezkedve (Friedman Goldstein 2001, 144). Az Európai Bíróság kétségtelenül „szokatlanul hatalmas” szereplővé vált, és ekként mozdította előre az integrációs folyamatokat (Saurugger-Terpan 2017, 1-3). Az alapító szerződések komoly, legvégső értelmezői szerepet biztosítottak a Bíróság számára, úgy a szerződések, mint a tagállamok jogai tekintetében (Sarooshi 2005, 70-71).

Valójában a két említett uniós szervezet között komoly személyi összefonódás is van. Elég csak arra utalni, hogy mind a speciális francia jogi szaknyelv ismerete, mind a jogi szakértői gárda állandósága, mind a bírók ehhez képest gyakori fluktuációja, mind pedig a Bizottság és Bíróság közötti munkatársi átjárhatóság miatt itt valójában csak látszólagos függetlenségről, ehelyett inkább tandemszerű működésről beszélhetünk a két szerv viszonyában. Sőt, valójában részben az Európai Bizottság tagállamok rovására történő hatáskör-bővítéséről is szó van, hiszen előbbi pernyertességi aránya a luxemburgi bíróságon 93 százalékos (Pokol 2019, 4).

Történetileg az Európai Bíróság az ötvenes évek elején, az intézményesen is meginduló európai integrációban a Közgyűlés és a Főhatóság mellett a harmadik kiemelt szervként kezdte – ma már komolynak nevezhető – pályafutását. A luxemburgi testület már néhány évvel a Római Szerződés aláírását követően döntő fontosságú ítéletekben kezdte meg saját mozgásterének bővítését, a tagállamok szuverenitásának kárára. A Bíróság működésének

szinte legelejétől tágan értelmezte a szerződések betartásának és ellenőrzésének feladatát. Egyes kutatók szerint, mivel a bírák többségét az ötvenes-hatvanas években akadémiai pályát befutó jogászok adták, akik előmenetükben kevésbé függtek a nemzetállamoktól, nagyobb mozgásteret teremtettek maguknak, és bátrabban „alkottak jogot” az ítélezésük során. Mindez a kilencvenes évekre valamelyest megváltozott, több kutató szerint ekkortól már inkább a „törvény betűje” határozza meg a bírák munkáját. Mások viszont vitatják ezt, mind a „szociológiailag meghatározott” bírák képzetét, mind pedig az aktivizmus feladását (Saurugger-Terpan 2017, 55-60).

Az alapvetőnek mondható, 1964-es Costa v. ENEL döntésében⁴⁶ a Bíróság kimondta, hogy az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés saját jogrendszert hozott létre, amely a tagállami jogrendszerek része, tehát a tagállamok bíróságainak is alkalmazniuk kell ennek jogszabályait (Birkinshaw 2012, 115-116). Sőt, ennél többről van szó, mert ezzel, illetve az 1963-as, Van Gend en Loos-ügyben⁴⁷ hozott ítélettel együtt valójában a közösségi jog elsőbbségét is kimondták a tagállami jogrendek felett, azaz a Bíróság szupranacionális intézménnyé vált. Utóbbi ügyben a közösségi jog közvetlen hatályát, azaz állampolgárok általi, nemzeti bíróságok előtti hivatkozhatóságát is kimondták (Huizinga 2016, 7).

Ez gyakorlatilag nem kevesebbet vont maga után, mint az Európai Bíróság egyfajta európai alkotmánybíróvá válását, illetve a szerződések kvázialkotmányos szintre emelését. Az alkotmányos szintű változást azonban nem kísérte megfelelő alkotmányozási folyamat, csak a Bíróság saját hatáskörbővítéséről volt szó. A nemzetközi jog „alkotmányjogiasodásának” alátámasztásában szintén kulcsszerep jut ennek az érvelésnek, amely azonban már alapjaiban is vitatható. Ahogy azt Pokol Béla megjegyzi, „az ilyen általános részek csak az egyes tagállamokon belül az uniós jog alkalmazása közben hatályosak, és az ezen kívüli tagállami belső jogokat illetve alkotmányi szabályokat nem érinthetik, és nem állnak felettük.” (Pokol 2015, 183). Dieter Grimm szerint a két, fent említett ítélet átírta azt az alapvető szerződéses elképzelést, amely szerint ilyen esetekben – a közvetlen hatály érvényesítése helyett – a tagállamok feladata, egyben lehetősége lett volna, hogy saját jogrendjüket összhangba hozzák a közösségi jog szabályaival. A német közjogász nem véletlenül jegyzi meg, hogy alaptörvényük

⁴⁶ Internetes elérhetőség: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006>

⁴⁷ <https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-HU-ARRET-C-0026-1962-200406974-05N00.html>

100. §-át viszont nem helyezték azóta sem hatályon kívül, pedig a gyakorlatban – az alkotmányos előírás ellenére – ilyen esetekben már nem fordulnak a karlsruhei Alkotmánybírósághoz (Grimm 2017, 34).⁴⁸ Sőt, a Bíróságnak ezen túlmenően – mintegy párhuzamos integrációs útvonalat fenntartva – döntő fontosságú áttörést jelentő döntései voltak a közös piac létrehozásában is, így például elérte, hogy a diszkriminációs tilalmak a gyakorlatban szabályozási tilalommá váljanak (Grimm 2017, 35).

Ugyanakkor az is tény, hogy az Európai Bíróság térnyerésével, legitimációjával kapcsolatban nemzetközi, illetve történelmi összevetésben, más államközösségekhez viszonyítva csak meglehetősen ritkán jelentek meg ellenhangok (Friedman Glodstein 2001, 135). Sőt, a Bíróság a joguralom és alkotmányosság elmélete szerint egyben az egész közösséget legitímálta, méghozzá ítélkező tevékenysége révén (Navracsics 2000, 18). Legújabbban azonban már az is gondot jelent, hogy a Bíróság egyfajta „szuperrevíziós intézménnyé” vált, azaz a tagállami jogot akkor is figyelmen kívül hagyják, amikor a közösségi jog alkalmazásának feltételei nem állnak fent (Rüthers 2017, 341)⁴⁹.

Mindebben, az Európai Bíróság „integrációs motor” szerepében, a „párhuzamos integrációs útvonal” kitaposásában komoly szerepet játszottak a különböző érdekcsoportok, NGO-k, amelyek az előzetes döntéshozatali eljárást kihasználva – egyes tagállami bírák segítségével⁵⁰ – „megszólították” a Bíróságot (Saurugger-Terpan 2017, 135). Az elmúlt évtizedekben a gazdasági szervezetek és szakszervezetek mellett elsősorban környezetvédelmi és esélyegyenlőségi NGO-k léptek fel sikerrel a Bíróságon. Utóbbi az ügyekkel a közösségi jog, tehát az integráció további kiterjesztését, előbbieket pedig a nemzeti szint felülbírlását, ügyeik sikerre vitelét nyerhetik ezen a sajátos kapcsolaton keresztül (i.m. 144-157).

Nehezen vitatható, hogy a Bíróság hatalmi terjeszkedése egyben alkotmányossági probléma is – a tagállamok oldaláról. Az elmúlt években, évtizedekben éppen ezért kialakult egy

⁴⁸ A GG 100. § (2) bekezdése kimondja, hogy amennyiben egy jogvitában kétséges, hogy a nemzetközi jogi norma részét képezi-e a szövetségi jognak, és így közvetlenül keletkeztet-e jogokat és kötelezettségeket az egyének számára (25. cikk), a bíróságnak a Szövetségi Alkotmánybírósághoz kell fordulnia és be kell várnia döntését.

⁴⁹ Ennek emlékeztető esete volt az úgynevezett Mangold-ügy. Internetes elérhetőség: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=56134&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=8480896>

⁵⁰ Tagállamok, illetve az uniós szervek jogsértése is elvezethet az Európai Bíróság döntéshozatalához.

ügynevezett alkotmányos identitási doktrína, amelynek révén a tagállami alkotmánybíróságok az uniós jog határvonalait igyekeztek kijelölni. Legutóbb ilyen döntés volt a magyar Alkotmánybíróság egy 2016-os, alkotmányértelmezési határozata. Utóbbi a közösségi jog vizsgálatát nemcsak alapjogi szempontból teszi lehetővé, hanem felállít egy identitástesztet és szuverenitástesztet is.⁵¹ Ezzel az Alkotmánybíróság – több más ország, így például Németország, Csehország, Lengyelország, Franciaország, Spanyolország példáját követve – kimondta, hogy megteremtette az alkotmányos identitásra alapozott ellenállási jog lehetőségét.⁵²

Ezen túlmenően nem mehetünk el az EUB és a tagállami alkotmánybíróságok „hatáskörvitáinak” legújabb fejleménye mellett sem. A német szövetségi Alkotmánybíróság ugyanis 2020. májusban a tagállami alkotmánybíróságok hatáskörének elsőbbségét megerősítő döntést hozott, amelyben az EUB-t maga alá rendelve kimondta annak eljárásról, hogy az szakmailag nem volt elfogadható, valamint túlterjeszkedett a szerződésekből fakadó hatáskörén is.⁵³ A német AB kimondta, egyetlen állami szerv sem vállalhat szerepet *ultra vires*, tehát hatáskörátlépő uniós döntések végrehajtásában.⁵⁴ A német döntés mindenképpen jó hír a „szuverenista”, nemzetállamokra épülő Európában gondolkodók számára, ugyanakkor azt is látjuk, a döntés kapcsán megjelent hírekben éppen ez fogalmazódott meg a legfőbb aggályként. A döntésre adott német reakciók többsége ugyanis nem a „jogállam”, a „demokrácia” győzelmét látta abban, hogy egy tagállam alkotmánybírósága vette a bátorságot az EUB hatáskörátlépésének kimondásához. A legnagyobb gondot abban látják, hogy az olyan, köztudottan szuverenista országok, mint például Lengyelország és Magyarország e döntésre hivatkozva a jövőben semmibe veszik majd az EUB ítéleteit.⁵⁵

⁵¹ 22/2016. (XII.5.) AB határozat. Lásd bővebben: Orbán Endre: Quo vadis, alkotmányos identitás? Közjogi Szemle. 2019/1. szám. Internetes elérhetőség: https://hvgorac.hu/pdf/kjsz_201803_1-13_OrbanEndre.pdf

⁵² Balogh Norbert- Szalai Flóra: „Az alkotmányszöveg nyelvtani sérthetlenségét vallom” – Interjú dr. Pokol Béla alkotmánybíróval. Ars Boni, 2018. április 3. Internetes elérhetőség: <https://arsboni.hu/az-alaptoervenyi-szoveg-nyelvtani-ertelmenek-serthetelenseget-vallom-interju-dr-pokol-bela-alkotmanybiroval/>

⁵³ <https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2020/bvg20-032.html>

⁵⁴ „Deutsche Verfassungsorgane, Behörden und Gerichte dürfen weder am Zustandekommen noch an Umsetzung, Vollziehung oder Operationalisierung von Ultra-vires-Akten mitwirken.”

⁵⁵ Lásd: <https://www.tagesspiegel.de/wirtschaft/ezb-urteil-des-verfassungsgerichts-eu-kommission-prueft-klage-gegen-deutschland/25812948.html>
https://www.deutschlandfunk.de/ezb-urteil-des-verfassungsgerichts-ein-erdbeben-ausgeloest.724.de.html?dram:article_id=476766

4.2. Emberi Jogok Európai Bírósága

Az Emberi Jogok Európai Bíróságát (továbbiakban: EJEB), amely, mint bírói fórum az európai emberi jogi jogvédelem csúcsszervének tekinthető, az Európa Tanács égisze alatt, az 1950-ben aláírt Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban: EJEE) feletti őrökösés céljából hozták létre 1959-ben.⁵⁶

A „globális alkotmány oligarchia”, valamint az emberi jogi fundamentalizmus egyik legjelentősebb szervéről van szó, amelynek feladata az EJEE emberi jogi rendelkezéseinek betartatása a részes államokkal, amely rendelkezések megsértése esetén magánszemélyek is panasszal fordulhatnak a testülethez. Az EJEE jelentőségét azért is szükséges hangsúlyozni, mivel van olyan álláspont, amely szerint „napjainkra az Emberi Jogok Európai Egyezménye a materiális alkotmányjog része, egyfajta kiegészítő alkotmány, amelynek recepciója megvalósult a tagállamok alkotmányai és az EU Szerződés kapcsán egyaránt, így valóban az európai közrend része.”⁵⁷

Ezzel összefüggésben azonban azt is fontos hangsúlyozni, olyan álláspont is van, amely szerint az EJEB határozataival folyamatosan túlterjeszkedik az EJEE keretein és gyakran hoz döntéseket olyan ügyekben, amelyek az állami szuverenitás részét képezik és ekként nem is érinthetné őket.⁵⁸ Fokozottan igaz ez azóta, hogy már nem csak államok, hanem természetes személyek és magánszervezetek is fordulhatnak a bírósághoz. Az elmúlt években többször is szemtanúi lehettünk már (főként Magyarország kapcsán), hogy az EJEB bírói a jogértelmezés révén egyes emberi jogokat kiterjesztően értelmeztek, vagy éppen a jurisztokrácia nevében jogértelmezéssel újabb, az egyezményben nem szereplő jogokat kreáltak.

A bírói gyakorlatból tehát az következik, hogy kevésbé az egyezmény szövegére, mint inkább a bíróság joggyakorlatára helyeződik a hangsúly. Az EJEB többek között kimondta már, hogy az EJEE-t „a mai viszonyoknak megfelelően kell értelmezni”⁵⁹, valamint azt is, miszerint a testület fenntartja magának a jogot, hogy az egyezményben foglalt jogokat az erkölcs, a

⁵⁶ Lásd: <https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

⁵⁷ Lásd: Christoph Grabenwarter in: Chronowski: Globális vagy lokális alkotmányosság? (in: Jogelméleti Szemle 2015/4. szám, Internetes elérhetőség: http://jesz.ajk.elte.hu/2015_4.pdf)

⁵⁸ <https://24.hu/belfold/2017/03/21/alapjogokert-kozpont-meg-kell-tamadni-a-strasbourggi-iteletet/>

⁵⁹ Lásd: Marckx-eset: 1979. június 13. (application No. 6833/74)

világnézet, valamint a tudomány fejlődése szerint alakítsa.⁶⁰ Ha ez előbb leírt rendkívül kiszélesített értelmezési keret nem lenne elég, az EJEB rendszeresen hivatkozik más nemzetközi jogforrásokra is. Azt például az Európai Unió Alapjogi Chartájára hivatkozva állapította meg, hogy a házasság fogalma fejlődésen ment keresztül (Mathieu 2018, 111). E tág értelmezési lehetőség, amelyet a bíróság magának vindikál, valójában azt jelentheti, hogy a strasbourgi bíróság maga dönti el, pontosan mit tartalmaznak az egyes jogok. A külső normarendszerre történő kinyúlással pedig „puszta hivatkozási ponttá süllyesztheti le az egyezményt.” (Pokol 2014, 53)

A másik problémát az EJEB egyre inkább szembetűnő politikai fórummá válása okozza. Tekintettel arra, hogy magánszemélyek is fordulhatnak a testülethez az államaik vélt emberi jogsértései miatt, így „a demokratikus pluralizmuson nyugvó államokban ez egyre inkább a mindenkori kormánypártokkal szembenálló ellenzéki erők instanciájává tette a bíróságot. Az óriási szélességű értelmezési szabadság pedig az emberi jogi bírakat sokszor a szerződő államok feletti döntőbíróból a hatalmi küzdelem résztvevőjévé teszi. (Pokol 2014, 53)”. Ez a jelenség a belső jogban is ismert, hiszen az ún. „perlési politizálás” az alkotmánybíróságokat is ebbe a pozícióba emeli, amelyre a későbbiekben, a nemzeti jurisztokráciát tárgyaló résznél még kitérünk. Az EJEB előtt zajló perlési politizálással összefüggésben mindenesetre meg kell jegyeznünk, a magyar ellenzék is előszeretettel él ezzel a lehetőséggel.⁶¹

Az EJEB joggyakorlata tehát bizonyos esetekben nagy hatással van a részes államok belpolitikai küzdelmeire is. Éppen ezért fontos tisztán látni, milyen ideológiai háttérű a testület, illetve milyen irányba kívánja befolyásolni a részes államok társadalmi folyamatait. A Nyílt Társadalom Alapítvány, illetve az általa finanszírozott NGO-k és az EJEB közötti személyi összefonódások különösen szembeötlőek – derül ki a European Centre for Law and Justice (ECLJ) által készített NGOs and the Judges of the ECHR 2009 – 2019 című jelentésből. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának 100 állandó bírójának közül legalább 22-en dolgoztak korábban olyan

⁶⁰ Lásd: Rees eset: 1986. október 17. (2/1985/88/135)

⁶¹

Lásd:

https://hvg.hu/itthon/20190124_Strasbourghoz_fordultak_az_ellenzeki_kepviselok_az_MTVAszekhaznal_tortek_miatt

<http://nol.hu/belfold/ezt-uzentek-strasbourgbol-hogy-kover-laszlo-is-megertse-1615891>

nem kormányzati szervezeteknek, amelyek az EJEB előtt folyó eljárásokban rendkívül aktívak.⁶²

Az alábbiakban bemutatunk néhány szemléletes példát az EJEB joggyakorlatából, amelyek egyértelműen ideológiai alapon meghozott, társadalomátalakító, vagy éppen a részes államok intézményrendszerét támadó döntések voltak.

Elsőként tekintsünk át néhány Magyarországgal kapcsolatos döntést. A Hendrin Ali Said és Aras Ali Said kontra Magyarország ügyben⁶³ az EJEB felülbírálta az uniós szabályokkal teljes összhangban lévő magyar menekültügyi szabályokat. A két iraki kérelmezőt a magyar hatóságok kiutasították és kiutasításuk végrehajtása érdekében őket idegenrendészeti őrizetbe vették. A kérelmezők az EJEB-hez fordultak és azt panaszolták, hogy jogellenesen tartották őket őrizetben, és megtagadták tőlük az őrizet hatékony bírósági felülvizsgálatát. A magyar kormány ezzel szemben azzal érvelt, hogy a kérelmezők őrizetbe vétele a magyar jog alapján egyértelmű joggal rendelkezik, a magyar hatóságok nem helyeznek menekülteket szisztematikusan és válogatás nélkül, kiutasításra okot adó valódi indok nélkül idegenrendészeti őrizetbe. Az EJEB ezzel szemben megállapította az 5. cikk, tehát a kérelmezők szabadsághoz és biztonsághoz való jogának sérelmét és fejenként 10.000 euró kifizetését rendelték el. A Magyar Helsinki Bizottság kontra Magyarország ügyben⁶⁴ az EJEB megállapításából az következett, hogy a bűnözők számára ingyenesen biztosított védelem megfelelő színvonala fontosabb, mint az őket képviselő jogászok személyiségi jogai. A Magyar Helsinki Bizottság 2009-ben 28 rendőrkapitányságtól kérte ki az előző évben kirendelt védők nevét és kirendeléseik számát, három rendőrkapitányság esetében a Legfelsőbb Bíróság is arra a következtetésre jutott, hogy mivel a védők személyes adatairól van szó ezért nem kötelezte a kapitányságokat a nevek kiadására. A Helsinki Bizottság ezek után az EJEB-hez fordult, amely megállapította az EJE 10. cikkének, tehát a Helsinki Bizottság véleménynyilvánítási szabadságának sérelmét. Ezzel az EJEB a véleménynyilvánítás szabadsága körébe vonta a közérdekű adatok megismerésének jogát, amely értelmezést az ítélethez fűzött különvélemények is bírálták. A Magyar László kontra Magyarország ügyben⁶⁵ pedig az EJEB

⁶² <https://eclj.org/ngos-and-the-judges-of-the-echr>

⁶³ 13457/11. sz. kérelem <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-113937%22%5D%7D>

⁶⁴ Lásd: [18030/11 sz. kérelem](#)

⁶⁵ Lásd: 73593/10. sz. kérelem <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-144109%22%5D%7D>

kártérítést ítelt meg a nyugdíjasokat nyereségvágyból halálra kínzó gyilkosnak, mert a magyar bíróság tényleges életfogytiglani büntetésre ítélte.

A magyar esetek is mutatják – amit az alábbi nemzetközi példák is alátámasztanak –, hogy az EJEB ítéletei olykor teljes mértékben ellentmondanak az adott állam alkotmányán alapuló jogrendnek és sok esetben világnézeti alapon várja el annak korrekcióját. A Van Kück kontra Németország ügyben⁶⁶ a transznemű kérelmező diszkriminációnak tartotta, hogy az egészségbiztosító nem fizeti a nemátalakító műtétét, de a német bíróság szerint nem is kell fizetnie, mert nem szükséges orvosi beavatkozásról van szó. A férfiként született nő az EJEB-hez fordult jogorvoslatért, amely megállapította, hogy a transzszexualitáshoz való jog alapjog, ezért a német biztosítónak fedeznie kell a nemi átalakító műtét költségeit is.

Az N. kontra Finnország⁶⁷ eset kapcsán a testület megtiltotta, hogy Finnország kitoloncolja azt a kongói állampolgárt, aki a 3 évig húzódó menekültügyi eljárásban 4 különböző személyazonosságot adott meg, és minden lehetséges módon félrevezette a hatóságokat. A Mamatkulov és Askarov kontra Törökország ügyben⁶⁸ pedig megtiltotta, hogy Törökország többszörös gyilkos üzbég terroristákat adjon ki Üzbegisztánnak, annak ellenére, hogy a két ország közötti érvényes nemzetközi szerződés szabályozta a kérdést. Ezzel az ítélettel az EJEB az Egyezményben nem is szerelő ideiglenes intézkedés fogalmát kötelező erejűként deklarálta. A Koua Poirrez kontra Franciaország⁶⁹ ügyben pedig megállapította, hogy Franciaországnak olyan embernek is ki kell fizetnie a szociális segélyt, aki nem francia állampolgár és soha nem is adózott Franciaországban. Sőt a kérdéses elefántcsontparti állampolgár joga ugyanolyan erős, mint a francia állampolgárok tulajdonhoz való joga.

De az EJEB olyan az olyan intézményi kérdésekbe történő beavatkozástól sem tartózkodik, amelyek az állami szuverenitás lényegét érintik. Erre példa, amikor a bíróság az Urechean és

⁶⁶ Lásd: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61142%22%5D%7D>

⁶⁷ Lásd: 38885/02 sz. kérelem <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69908%22%5D%7D>

⁶⁸ Lásd: 46827/99 és 46951/99 sz. kérelmek <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-68183%22%5D%7D>

⁶⁹ Lásd: 40892/98 sz. kérelem https://www.legislationline.org/download/id/7076/file/ECHR_Case%20of%20Koua%20Poirrez%20v.%20France_2003_en.pdf

Pavlicenco kontra Moldáv Köztársaság⁷⁰ ügyben az államfő védettségi státuszára és mentelmi jogára vonatkozóan nyilvánított véleményt.

E fenti példákból is látszik, hogy az EJEB-re nem jellemző az önmegtartóztatás, amikor tisztán politikai/világnézeti, a demokratikus legitimitációt leginkább igénylő kérdésekben kell állást foglalni. A migráció, a nemi identitás, a büntetőjog, a szociális ellátórendszerek mind olyan kérdések, amelyek egy társadalom állami keretek közötti működésének alapvető kérdéseit jelentik. A globális jurisztokrácia éppen ezekkel a döntéseivel lépi át a határokat saját ideológiai meggyőződése szerint és cseréli fel a népképviselő elvét „morális iránymutatásra”.

5. A „nemzeti jurisztokrácia” és az alkotmánybírói aktivizmus

A globális jurisztokrácia legfontosabb jellemzőinek összefoglalása után következnek néhány gondolat a jurisztokratikus állam működéséről. Az egyes államok alkotmánybíróságainak (legfelsőbb bíróságainak), valamint rendes bíróságainak döntései fontos szerepet játszanak a jurisztokratikus rendszerben, e szervek közreműködésével zárul be ugyanis „globális alkotmány” alkalmazásának köre. Ha egy mondatban kívánnánk megfogalmazni e belső állami mechanizmus, az államhatalmi rendszerben történő hangsúlyeltolódás lényegét, akkor azt mondhatnánk, „a jogot lényegében már nem vagy nem kizárólagosan a népszuverenitást kifejező népképviselői struktúrák alkotják” (Mathieu 2018, 104.).

A globális jurisztokráciát a Pokol Béla által felállított lépcsőkön keresztül ismertettük, e fejezetben ismét az ő rendszerét vesszük alapul (Pokol 2017, 12-34.). Az államok jurisztokratizálódása ezek alapján négy pillérre épül, amelynek minden esetben központi szereplője az alkotmány értelmezésére jogosult alkotmánybíróság, ill. legfelsőbb bíróság. Az első az aktivista alkotmánybíráskodás, amely a Montesquieu által felállított trichotóm hatalommegosztás elvében eltolódást okoz, a bírói hatalmat erősítve a törvényhozó és végrehajtó hatalommal szemben – főként az alkotmánybírák kezébe játszva át azok jogköreinek egy részét. A második pillér a rendes bíróságok törvénytől elszakadó jogértelmezése, amelyen keresztül a pontos, szabályszerű meghatározások helyett/mellett egyre inkább az absztrakt jogelvek, jogi érdeklődések és alkotmányos alapjogok

⁷⁰ Lásd: [27756/05](#) és [41219/07 sz. kérelmek](#)

szabadabb, kötetlenebb interpretációja kerül előtérbe. A harmadik pont az ügyvezetett perlési politizálás, amelynek következtében a politikai viták egy része áthelyeződik az (alkotmány)bírói fórumokra. A negyedik pillérnek pedig Pokol a pseudoalkotmány megjelenését tekinti, ami nem más, mint az alkotmánybírói gyakorlat által kialakult precedens, amit az alkotmánybírói határozatok meghozatala során alkalmaznak a bírók.

5.1. A hatalommegosztás elvének felborítása

Az alkotmánybírók aktív szerepe az Egyesült Államokban érvényesülő, Európában is az USA által elősegített modell. Az ötvenes évektől egyre inkább megmutatkozott, hogy a szeszélyes politikai fordulatok, ill. a választási eredmények korrekciójára is alkalmas egy ilyen széles hatáskörű bírói fórum (Pokol 2003, 8.). A második világháborút követően az amerikai modellt nem titkoltan átültették az európai jogrendszerekbe. A német alkotmány 1949-ben a megszálló amerikai csapatok jogászainak ellenőrzése mellett jött létre, Japán részére az alkotmányt szintén amerikai jogászok írták. A 90-es rendszerváltozásokat követően a valaha a vasfüggöny másik oldalán fekvő államok egy már kialakult „globális-monetáris kapitalizmusba integráló mechanizmus” részévé válva ugyanezen mintákat követték, saját alkotmányozásuk is hasonló mederbe terelődött (Pokol 2014, 57-58.). Magyarország például egyértelműen a német mintára tekintve hozta létre alkotmányos rendszerét, így az Alkotmánybírók közjogi pozíciója is hasonlóan alakult.

Az USA pedig tudatosan a széles hatáskörű alkotmánybírók létrejöttét ösztönözte, amely célja meg is valósult mind Olaszország, mind Németország esetében. Az alkotmányozási folyamatok egy másik sarkalatos pontja az egyes államok belső jogi normáinak nemzetközi joghoz való viszonya volt. A német Grundgesetz 25. cikke kimondja, hogy a nemzetközi jog általános szabályai a belső jog részét képezik, amelyek elsőbbséget élveznek a törvényekkel szemben, és közvetlenül jogokat és kötelezettségeket keletkeztetnek a szövetségi terület lakosai számára.⁷¹ Az 1989-es, 2011-ig hatályos magyar alkotmány is rendelkezett a nemzetközi jog általános szabályairól, amennyiben annak 7. cikke szerint a „Magyar

⁷¹ Lásd: GG Art 25. „Die allgemeinen Regeln des Völkerrechtes sind Bestandteil des Bundesrechtes. Sie gehen den Gesetzen vor und erzeugen Rechte und Pflichten unmittelbar für die Bewohner des Bundesgebietes.”

Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.” A hatályos Alaptörvényben is szerepel a nemzetközi jog általános elveinek elismerése.⁷² Ez azért rendkívül fontos kérdés, mert a korábbiakban tárgyalt „globális alkotmány” e nemzetközi jogi elvekre épül, amelyeknek feltétel nélküli elismerését, nemzeti jog fölé helyezését a legtöbb európai alkotmány deklarálja. Így valójában a „nemzetközi jog általános szabályai” a belső jogba történő átültetés nélkül is érvényesülnek, ezen elvekre így a széles hatáskörű alkotmánybíróságok is támaszkodhattak, és támaszkodhatnak mind a mai napig joggyakorlatukban.

Magyarországon is számtalan példát láthattunk arra, hogyan kerül konfliktusba az alkotmánybírói aktivizmusból adódó kvázi jogalkotói tevékenység a törvényhozással, tehát a népképviseléssel. Az egyik legkirívóbb példája ennek a rendszerváltozást követően a Zétényi–Takács-féle igazságtételi törvény megsemmisítése volt. A kommunista diktatúra alatt elkövetett, akkor is bűncselekménynek számító bűntettek elévülésének nyugvását kimondó törvényjavaslatot 1991. november 4-én nagy többséggel fogadta el az Országgyűlés. Göncz Árpád köztársasági elnök normakontroll eljárást kezdeményezett, a Sólyom László vezette Alkotmánybíróság pedig megállapította, hogy a törvény sérti a jogbiztonság elvét, így az nem léphetett hatályba. Az elégtétel mögött álló nagy társadalmi támogatottság ellenére így a diktatúra idején elkövetett súlyos bűncselekmények megtorlatlanok maradtak. Az igazságtétel kérdéséről végső soron nem Magyarország népképviseleti szerve, hanem egy szakmai testület döntött, ami a hatalommegosztás és a demokrácia szempontjából is igencsak aggályos történésnek mondható.

E fenti példa is jól szemlélteti, hogy az aktivista alkotmánybíráskodás olyan helyzetet is eredményezhet, melynek következtében a „törvényhozási többségen nyugvó kormányzati mechanizmus (...) egyre inkább egy olyan főbírói/alkotmánybírói testület alá rendelődik, mely közvetlenül az alkotmány alapján, a hatalommegosztással még nem korlátozott tevékenységével a társadalom stratégiai döntéseit maga hozza meg, és a mindenkori törvényhozási kormánytöbbség már csak ezen alapdöntések keretein belül alakíthatja ki a

⁷² At. Q) cikk (3) „Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”

törvények részleteit (Pokol 2017, 67-68.)”. Ezzel összefüggésben pedig hangsúlyozzuk, hogy a népszuverenitás elvéből következően amennyiben a jogszabályokat az alkotmányos normában meghatározottak szerint alkották meg és fogadták el, akkor azok a normák „törvényesek” és következésképpen kötelezőek is. A választás – pontosabban a többség akarata – legitimálja a törvényhozó hatalmát, és annak jogi aktusait (Stone Sweet 2000, 20). Különösen igaz ez olyan esetekre, amelyek a társadalom szempontjából kiemelt jelentőséggel bírnak (lásd igazságtétel elmaradása).

5.2. A bíróságok törvénytől elszakadó jogértelmezése

Montesquieu „A törvények szelleméről” című művében a bíró szerepéről a következőket írja: „megbünteti a bűncselekményeket, vagy ítélkezik a magánosok jogvitájában”, szerinte ugyanis a bírák a törvény értelmében „élettelen lények, akik a törvényeknek sem erejét, sem szigorúságát nem képesek mérsékelni.”⁷³ Ez volt hát az igazságszolgáltatás eredeti helye a hatalmi felosztásban, és ez az az elv, amely legkésőbb a második világháborút követően teljesen átértelmeződött. A bíróságok kiterjesztő jogértelmezésének lényege az „alapjogi bíráskodás” jelenségén keresztül könnyen megérthető.

Az alkotmányjogászok körében népszerű álláspont, miszerint a bíróságok ítéleteik meghozatalakor kimondottan támaszkodni kötelesek az alapjogi szabályrendszerre, így ők az alapjogi védelem elsőszámú őrei.⁷⁴ Ez azt jelenti, hogy a bírók nem csak a szakjogágak szerinti pozitív jogra, de a közlőről nem meghatározott, képlékeny – az alkotmánybíróság által kidolgozott – alapjogi elvekre is támaszkodnak. Mindez azt eredményezte, hogy kifejlődött egy alapjogokra és szabadságjogokra épülő jog. Ennek őreként pedig a bíró a politikai demokráciával versenyző legitimitásra tett szert. Miután az említett jogok szükségszerűen általános megfogalmazásúak, tartalmuk pedig ideológiai, az értelmezőnek, azaz a bírónak a

⁷³ Lásd: Charles-Louis de Secondat Montesquieu: A törvények szelleméről., IX. könyv, VI. fejezet

⁷⁴ Lásd: Somody Bernadette (szerk.): Alapjogi bíráskodás – Alapjogok az ítélkezésben. L’Harmattan, 2013.

Dojcsák Dalma: Beszűrődő alapjogok – alapjogi bíráskodás és annak hiánya a rendesbíráóságok gyakorlatában: ki védje az alapjogokat? http://epa.oszk.hu/02300/02334/00070/pdf/EPA02334_fundamentum_2016_01_075-078.pdf

szerepe óhatatlanul felértékelődik. Mivel az „alapjogok joga” képlékeny, megerősödik a bírói hatalom (Mathieu 2018, 154).

Nyilvánvaló, hogy amikor az alkotmánybírói aktivizmus hatásait elemezzük, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy az alkotmánybíróságok által kidolgozott – főként a „globális alkotmány” ideologikus nemzetközi jogelveire támaszkodó – elvek hatása nemcsak a jogalkotó mozgásterét jelöli ki, de áthatja a teljes igazságszolgáltatási rendszert. A rendes bíróságok ugyanis az alkotmánybírói határozatokban foglaltakhoz kötött módon ítéleznek, az emberi jogi normák tartalmát onnan veszik át, így az alkotmánybíróságok kiterjesztő értelmezése közvetlenül hat a természetes személyek között fennálló jogviszonyokra.

Az alkotmánybírói jogértelmezéssel végbemenő jogalkotására kiváló példa a diszkrimináció tilalmának kibővítése. A korábbi Alkotmány 70/A §-ban lefektetett, az Alaptörvény XV. cikkének megkülönböztetés tilalmára vonatkozó rendelkezése egyértelműen az alapjogokra vonatkozik, nem pedig a teljes jogrendszerre.⁷⁵ Ennek ellenére az Alkotmánybíróság már 1990-ben (9/1990. AB határozat) olyan döntést hozott, amely megkezdte e határok lebontását, így a különbségtétel tiltását az alapvető jogokon túl, a jogrendszer egészére kiterjedően. Ez a folyamat a 30/1997. AB határozatban már odáig jutott, hogy a testület kimondta, az emberi és állampolgári jogokon túlmenően akkor is alkotmányellenes a jogalanyok közötti megkülönböztetés, ha a jogalkotó önkényesen, ésszerű indok nélkül tett különbséget az azonos szabályozási kör alá vont személyek között. Innentől kezdve az Alkotmánybíróság gyakorlatában ez vált a hivatalos kánonná, e határozat alaphatározatként minden ezt követő, diszkriminációval összefüggő alkotmánybírói határozat alapjául szolgált, teljes mértékben lebontva a régi, valamint a most hatályos Alkotmányban szereplő korlátokat.⁷⁶ A rendes bíróságok márpedig nem hagyhatják figyelmen kívül e

⁷⁵ At. XV. cikk (2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.

2012-ig hatályos Alkotmány 70/A. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.

⁷⁶ Lásd: 821/B/2009. ABH, Pokol Béla párhuzamos indoklásában mutatja be az általunk is leírt folyamatot.

gyakorlatot, így az alapjogi bíraskodás hívószavával ugyanígy eltérhetnek az Alaptörvény írott szövegétől.

5.3. A perlési politizálás

A perlési politizálás Magyarországon is jól ismert jelenség. Ennek lényege, hogy a politikai viták, amelyekből a mindenkori kisebbség a törvényhozás során vesztesként kerül ki, áthelyeződnek az alkotmánybíróság – vagy adott esetben a rendes bíróságok – fórumára. Ez tehát egy utolsó kontrollt jelent, amely során a politikai kisebbség – a szükséges választói felhatalmazásának hiánya ellenére – megakadályozhatja bizonyos jogszabályok életbe lépését. Ennek eszköze az Alaptörvény 24. cikkén alapuló alkotmányjogi panasz, vagy a képviselők egynegyedének kezdeményezésére induló normakontroll eljárás.⁷⁷ A perlési politizálás Magyarországon – főleg 2010 óta – népszerű eszköz mind az ellenzéki politikusok, mind a különböző, politikai agendával rendelkező NGO-k körében. A nagy társadalmi vitákat kiváltó politikai döntések egy részében éltek is ezzel a lehetőséggel.

Csak néhány példát említve, ide sorolható az úgynevezett „civiltörvény”, azaz „a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról szóló 2017. évi LXXVI. törvény” megtámadása, amely során 23 NGO együtt nyújtott be alkotmányjogi panaszt az Alkotmánybírósághoz.⁷⁸ Vagy amikor az ellenzék az Alkotmánybírósághoz fordult a közigazgatási bíróságokról szóló törvény miatt, amelyhez a NGO-k külön beadvánnyal kapcsolódtak.⁷⁹ A házszabályi rendelkezések szigorítása kapcsán is bejelentették az ellenzéki összefogást egy közös alkotmánybírósági beadvány érdekében, kérve a módosítások megsemmisítését.⁸⁰

⁷⁷ Az At. 24. cikk (2) bekezdés szerint

Az Alkotmánybíróság

c) alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját;

e) a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját;

⁷⁸ Lásd: <https://tasz.hu/cikkek/23-civil-szervezet-egyutt-fordult-az-alkotmanybirosaghoz-a-civiltorveny-miatt>

⁷⁹ Lásd: <https://www.helsinki.hu/alkotmanybirosaghoz-fordultak-civilek-a-kozigazgatasi-birosagi-torveny-miatt/>

⁸⁰ Lásd:

https://hvg.hu/itthon/20200218_alkotmanybirosag_ellenzek_szajzartorveny_hazszabaly_modositasai_kover_laszlo

A perlési politizás jellemzője továbbá, hogy amint az alkotmánybírói fórum nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, tehát nem hozza meg a kívánt politikai döntést a törvényhozói többséggel szemben, tiszteletben tartva ezzel a népszuverenitás elvét, azonnal ösztűz alá kerül a függetlenségét illetően. Ilyenkor különböző elemzésekben mutatják ki a politikai motivációval rendelkező NGO-k, hogy az Alkotmánybíróságot bekebelezte a politikai többség, hiszen az Alkotmánybíróság az ő szemükben csak akkor lehet független, ha elvégzi az általuk rá kiszabott feladatot és meghozza az általuk elvárt, megszokott politikai döntéseket.

Kiváló példa erre, amikor az Eötvös Károly Intézet, a Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért 2015-ben közös elemzésben vizsgálta az Alkotmánybíróság 2011 és 2014 közti ítélkezési gyakorlatát. A konklúzió szerint „a legnagyobb jelentőségű ügyek vizsgálata drámai eredményre vezetett: az Alkotmánybíróságot megtörte a kormánytöbbség, az új tagok beültetésével sikeresen alakított ki kormányhű testületet – szemben a korábbi, valódi ellensúlyt jelentő Alkotmánybírósággal.”⁸¹ Arra, hogy mit is jelent a valódi ellensúly, a fentebb bemutatott igazságtételi törvény Alkotmánybíróság általi megsemmisítése kiváló példát nyújt, és éppen ez az az aktivizmus, amit e „globális alkotmány oligarchiához” tartozó szervezetek „független elemzői” elvárnak.

5.4. A „láthatatlan alkotmány” problematikája

Negyedrészét vizsgálni érdemes az írott alkotmány helyébe lépő pseudoalkotmány megjelenését is, ami nem más, mint az alkotmánybírói gyakorlat által kialakult precedens, amit az AB határozatok meghozatala során alkalmaznak a bírók (Pokol 2017, 40-42). Fentebb, a bíróságok törvényszövegtől elszakadó jogértelmezése kapcsán már utaltunk erre a jelenségre, azonban Magyarországon a pseudoalkotmánynak a rendszerváltástól kezdve fontos szerepe volt, hiszen az Alkotmánybíróság első elnöke Sólyom László maga fogalmazta meg a „láthatatlan alkotmány” elvét a 23/1990 (X.31.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában, kijelölve ezzel az Alkotmánybíróság évtizedeken átívelő szerepét, pontosabban szerepfelfogását. „Az Alkotmánybíróságnak folytatnia kell azt a munkáját, hogy értelmezéseiben megfogalmazza az Alkotmány és a benne foglalt jogok elvi alapjait, és

⁸¹ Lásd: <https://www.helsinki.hu/az-alkotmanybirosagot-kisajatitotta-a-fidesz-kdnp/>

ítéleteivel koherens rendszert alkot, amely a ma még gyakran napi politikai érdekből módosított Alkotmány fölött, mint "láthatatlan alkotmány", az alkotmányosság biztos mércéjéül szolgál; és ezért várhatóan a meghozandó új alkotmánnyal vagy jövőbeli alkotmányokkal sem kerül ellentétbe. Az Alkotmánybíróság ebben az eljárásában szabadságot élvez, amíg az alkotmányosság fogalmának keretén belül marad.”⁸²

Sólyom László a későbbiekben is fenntartotta a láthatatlan alkotmány tézisét, amennyiben az alkotmányos identitás részét képező történeti alkotmány vívmányainak nevezett értékek kapcsán is megjegyezte, azok csak úgy értelmezhetőek, ha ezalatt a láthatatlan alkotmányt értjük.⁸³ A normahierarchia problematikájával összefüggésben a következő kérdést tette fel: „érvényesül-e a magyar jogban az alkotmánynál magasabb norma?” (Sólyom 2014,7). A válasz pedig az, hogy az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban explicite kimondta, a magyar alkotmányos rendszer nem tartalmaz efféle, megváltoztathatatlan normákat.⁸⁴

Ezzel párhuzamosan az is érdekes, hogy a testület korábbi döntéseiben tagadta, hogy lennének az alkotmányozás vagy alkotmánymódosítás korlátaiként értelmezhető normák.⁸⁵ A testület egy döntésében például a következőképpen érvelt: „Ha valamely rendelkezés az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával az Alkotmány részévé vált, fogalmilag sem lehet alkotmányellenességét megállapítani.”⁸⁶ A vitát az Alaptörvény S) cikkében megfogalmazott rendelkezés végérvényesen lezárta, amennyiben kimondta, az Alkotmánybíróság csupán az Alaptörvénynek vagy az Alaptörvény módosításának a megalkotására vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények megtartását vizsgálhatja, így a módosítás tartalmára eljárása nem terjedhet ki. Ez fontos fejlemény, hiszen ahogyan Alec Stone is kiemeli, a parlamentnek bármikor lehetősége van arra, hogy a normákat megváltoztassa, illetve reagáljon az igazságszolgáltatói hatalmi ág döntéseire. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a bírók a jogalkotó szándékával ellentétesen hoznak meg egy ítéletet – azaz eredetileg sem kívánta a jogalkotó az igazságszolgáltatói hatalmi ág szerinti értelmezés alapján

⁸² 23/1990 (X.31.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolás

⁸³ http://mandiner.hu/cikk/20110415_solyom_az_uj_alkotmanyrol

⁸⁴ (61/2011. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2011, 290–366.; 12/2013. (V. 24.) AB határozat V. pont 2.1

⁸⁵ 1260/B/1997 AB határozat, ABH 1998, 816

⁸⁶ 23/1994. (IV. 29.) AB végzés, ABH 1994, 375, 376

szabályozni a meghatározott cselekményt – lehetősége van azt megváltoztatni, kijavítani az eredeti normát, hogy kizárja a bíróságok „jogsértő” értelmezését (Stone Sweet 2000, 24). Bár e lehetősége az eddig leírtak, tehát a globális alkotmány kialakulásának következtében már nincs meg, és az alkotmányozásnál sem teljesen szabad, megnyugtatóul szolgálhat, hogy az alkotmány felett álló láthatatlan alkotmány tézise az alkotmányozásnak nem képezheti akadályát.

6. Összegzés

A hatalmi ágak közötti erős hangsúlyeltolódás következtében az elmúlt évtizedekben soha nem látott módon megerősödött a bírói hatalom. A jurisztokrácia azonban nem csupán államszervezeti kérdés, ugyanis közvetlen társadalmi hatása is jelentős (lásd az EJEB-ről szóló fejezetet).

Ezt a rendszert a globális alkotmány nemzetközi alakítói és az államokon belüli szűk jogászelit tartja fent, amelynek központi eleme a legfelsőbb bíróságok, vagy alkotmánybíróságok tág jogértelmező tevékenysége, amely következtében a bírák már nem csupán interpretálják és alkalmazzák a jogot, hanem maguk is jogalkotói tevékenységet folytatnak. A törvényhozás fölött már nem csupán a garanciális jelentőségű, legszükségesebb és még legitimálható minimális kontroll érvényesül, tevékenysége totális tartalmi korlátozás alatt áll. „Az alkotmánybíráskodás eredeti eszméje helyére egy olyan rendszer lép, amiben az alkotmánybírák már nemcsak egy garanciális, változtathatatlan keretet biztosítanak a mindenkor változó kormánytöbbségek szabad társadalomalakítása számára, hanem tartalmilag is maguk határozzák meg e társadalomalakító döntések alapjait. (Pokol 2017, 67)”.

„Globális alkotmányosság”, „jurisztokratikus állam” versus tagállami szuverenitás és demokratikus legitimáció. Talán így határozható meg e rendkívül összetett, jogot és politikát átítató, a társadalmat is közvetlenül érintő törésvonal. E harc, amelyet nyugodtan aposztrofálhatunk „szuverenitásküzdelemként”, a mai politikai élet legalapvetőbb kérdéseiről szól, és az idő előrehaladtával egyre kiélezettebbé válik. Ez a vita azonban, a tanulmányban is felvázolt kibékíthetetlen ellentétek okán, egyértelmű állásfoglalást kíván. Nyilvánvalóan vitán felül áll, hogy egy nemzetközi együttműködésben való részvétel érdekében az adott államok

kénytelenek lemondani egyes, szuverenitásukból fakadó hatáskörök gyakorlásáról, hogy ezzel meghatározott előnyökhöz jussanak. A kérdés csupán az, meddig terjedhet e „lemondás”, illetve mikor válik az önkéntes, saját döntésből fakadó részvétel diktátummá, előre nem vállalt kényszerré. E határokat az Európai Unió tagállamainak kell világossá tenniük (ahogyan a német Alkotmánybíróság esetében is láthattuk), amely folyamatban az olyan „szuverenista” országok, mint Lengyelország, vagy hazánk várhatóan központi szereplők maradnak az elkövetkező években. Az EU többretegű válsága ugyanis előrevetíti: változásra van szükség, amely változás már nem várhat sokáig. A változás iránya azonban még korántsem végleges, eldöntött kérdés.

Irodalomjegyzék:

Baudet, Thierry 2015: *A határok jelentősége*. Századvég Kiadó.

Birkinshaw, Peter 2012: *National Courts and European Union Courts*. In: In: Hayward. Jack – Rüdiger, Wurzel (szerk.): *European Disunion. Between Sovereignty and Solidarity*. Palgrave Macmillan. Hampshire. 115-130. oldal

Carcassone, Guy 1996: *Société de droit contre État de droit*. Mélanges Braibant.

Friedman Goldstein, Leslie 2001: *Constituting Federal Sovereignty. The European Union in Comparative Context*. Johns Hopkins University Press. Baltimore.

Füredi, Frank 2018: *Miért a nép a szuverén?* Kommentár, 2019/1. 41-47. oldal

Füredi, Frank 2019: *Habermas többségellenes álma. Demokrácia démosz nélkül*. Kommentár, 2019/3. 53-59. oldal

Geerlings, W. 2002: *Augustinus, in Theologen der christlichen Antike*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft,. Darmstadt.

Giddens, Anthony 2003: *Szociológia*. Osiris Kiadó, Budapest.

Gümplová, P. 2014: *Law, Sovereignty and Democracy: Hans Kelsen's Critique of Sovereignty*. Midwest Political Science Association 67th Annual National Conference, The Palmer House Hilton, Chicago. 2014.11.29.

Grimm, Dieter 2017: *Europas Ende, Europas Anfang. Neue Perspektiven für die Europäische Union*. Campus Verlag. Frankfurt/New York.

Habermas, Jürgen 1992: *Állampolgárság és nemzeti identitás. Töprengések az európai jövőről*. Beszélő, 1992. július–december, melléklet, 11. Internetes elérhetőség: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/allampolgarsag-es-nemzeti-identitas>

Habermas, Jürgen 2012: *The Crisis of the European Union in the Light of a*

Constitutionalization of International Law. The European Journal of International Law Vol. 23 no. 2.

Halmai Gábor 2005: *Hans Kelsen és a magyar Alkotmánybíróság*. Világosság 2005/11. 3-14. oldal. Internetes elérhetőség: <http://www.vilagosság.hu/pdf/20051212091833.pdf>

Hayward, Jack – Wurzel, Rüdiger (szerk.) 2012: *European Disunion. Between Sovereignty and Solidarity*. Palgrave Macmillan. Hampshire.

Huizinga, Todd 2016: *The New Totalitarian Temptation. Global Governance and the Crisis of Democracy in Europe*. Encounter Books, New York.

Kelsen, Hans 1946: *Limitations on the functions of the United Nations*. 55 Yale Law Journal.

Kelsen, Hans 1988: *Tiszta jogtan*. Az 1934-es eredeti mű magyar fordítása (fordító: Bibó István, szerk.: Varga Csaba). ELTE-Bibó István Szakkollégium, Budapest.

Koch, Martin 2008: *Verselbstständigungsprozesse internationaler Organisationen*. VS Verlag für Sozialwissenschaften. GWV Fachverlage GMBH, Wiesbaden 2008.

Lánczi András 2005: *Az utópia mint hagyomány*. Attraktor, Máriabesnyő-Gödöllő.

Mathieu, Bertrand: *A jog a demokrácia ellen?* Századvég Kiadó, Budapest.

Megadja Gábor 2009: *A demokrácia politikai vallása*. In: *A dolgok természete*. (szerk. G. Fodor Gábor-Lánczi András) Századvég Kiadó, Budapest.

Navracsics Tibor 2000: *Európai belpolitika: az Európai Unió politikatudományi elemzése*. Tézisek. Internetes elérhetőség: https://www.ajk.elte.hu/file/POLDI_NavracsicsTibor_tez.pdf

Page, Edward C. 2012: *The European Commission Bureaucracy: Handling Sovereignty through the Back and Front Doors*. In: Hayward, Jack – Rüdiger, Wurzel (szerk.): *European Disunion. Between Sovereignty and Solidarity*. Palgrave Macmillan. Hampshire. 82-98. oldal

Palchetti, Paolo 2018: *Unique, Special, or Simply a Primus Inter Pares? The European Union in International Law*. The European Journal of International Law Vol. 29 no. 4. 1409-1426. oldal

Peeters, Marguerite A.: *A nemek forradalma – Globális terv. A nyugat kulturális forradalmának globalizációja*. John Henry Newman Oktatási Központ Kft.

Pokol Béla 2003: *A bírói hatalom*. Századvég Kiadó, Budapest.

Pokol Béla 2014: *Alkotmánybíraskodás - Szociológiai, politológiai és jogelméleti megközelítésekben*. Kairosz Kiadó, Budapest.

Pokol Béla 2015: *Globális uralmi rend és állami szuverenitás*. In: Takács Péter (szerk.): *Az állam szuverenitása. Eszmény és/vagy valóság. Interdiszciplináris megközelítések*. Gondolat Kiadó. MTA TK JTI – SZTE DFK, Budapest-Győr.

Pokol Béla 2017: *A jurisztokratikus állam*. Dialóg Campus

Pokol Béla 2019: *Uniós hatalmi szerkezet és EP-választás*. Jogelméleti Szemle 2019/1. szám.
Internetes elérhetőség: http://jesz.ajk.elte.hu/2019_2.pdf

Popper, Karl 1945: *The Open Society and its Enemies*. George Routledge&Sons. London.

Schachtschneider, Karl Albrecht 2016: *Die Souveränität Deutschlands. Souverän ist, wer frei ist*. Kopp Verlag, Rottenburg.

Rasmussen, Maja Kluger 2012: *The Empowerment of Parliaments in EU Integration: Victims or Victors*. In: Hayward, Jack – Rüdiger, Wurzel (szerk.): *European Disunion. Between Sovereignty and Solidarity*. Palgrave Macmillan. Hampshire. 99-114. oldal

Rüthers, Bern 2017: *Wider den juristischen Zeitgeist. Ausgewählte Schriften*. Mohr Siebeck, Tübingen.

Sarooshi, Dan 2005: *International Organisations and their Exercise of Sovereign Powers*. Oxford University Press. Oxford.

Saurugger, Sabine-Terpan, Fabien 2017: *The Court of Justice of the European Union and the Politics of Law*. Palgrave, London.

Scruton, Roger 2005: *A nemzetek szükségességéről. Két tanulmány*. Helikon Kiadó.

Soros György 2001: *A nyílt társadalom avagy a globális kapitalizmus megreformálása*. Scolar Kiadó.

Sólyom László 2014: *Normahierarchia az alkotmányban*. Közjogi Szemle 2014/1.

Stone Sweet, Alec 2000: *Governing with judges. Constitutional politics in Europe*. Oxford University Press.

Szabó Marcel 2018: *Az Európai Unió nemzetközi jogalanyisága és jogi természete*. PPKE-JÁK.

Internetes elérhetőség:

<https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12211/file/Az%20EU%20nemzetk%C3%B6zi%20jogalan%20yis%C3%A1ga%20Szab%C3%B3%202018%20szeptember.pdf>

Szánthó Miklós 2019: *Liberális demokrácia – az vajon mi? – És hogyan lehet ellene védekezni*.

Kommentár 2019/1. 81-90. oldal.

Szczerzski Krzysztof 2018: *Az európai utópia. Az integráció válsága és a lengyel reformkezdeményezés*. Rézbong Kiadó.

Szlankó Bálint 2007: *Az elnök, a képviselő és a diplomata. Történetek az új Európai Unióból*.

Athenaeum Kiadó, Budapest.

Varga Zs. András 2015: *Eszményből bálvány? A joguralom dogmatikája*. Századvég Kiadó,

Budapest.